

ЛЕЗГИ

Газет

Жуван Ватан, ватанэгълияр,
дидед ч'ал хуьх!

1920 – йисалай акъатзава

N 3 (10960) хемис 21 – январь, 2021 – йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 16 манат

Дагъустандин автономиядин - 100 йис

Азадвиллин, абадвиллин сувар

Нариман ИБРАГЪИМОВ

Накъ, 20-январдиз, Дагъларин уьлкведин вири шегъерра, района, карханайра, идарайра ДАССР-дин виш йис тамам хъунихъ галаз алакълу тир шад мярекатар къиле фена. Гъик лагъайтла, алатай баркаллу виш йис уьлкведа къиле фейи вири важиблу вакъийра дагъустанвийри иштиракна, уьлкведин халкъдин майишатдин вири хилер вилик тухуник чпин лайихлу пай кутуна. Вилик фенвай уьлквейрилай, РСФСР-дин са бязи регионрилай хейлин гъуьгуьна амай республикади азадвиллих, мублагъвиллих, абадвиллих, савадлувиллих ахтин камар къачуна хьи, са куьруь вахтунда ам хуьруьн майишат, промышленность, энергетика, образование, илим, медицина ва маса хилер вилик физвай макандиз элкъвена. Виридалайни къилинди, дагъустанвийри чпин садвал, халкъарин арада дуствал хвена.

Республикадин руководстводин т'варцихъ гзаф чкайрай сувар тебрикзавай чарар къезва. Виридалайни вилик ихътин тебрик РФ-дин Президент **Владимир ПУТИНЛАЙ** атана. Ана хъенва:

“Гуьрметлу дустар!
Къез за Дагъустан Республика тешкилайдалай унихъ 100 йис тамам хъунин юбилей мубаракзава!

Хейлин асирра Дагъустандикай гзаф халкъариз, жуьреба-жуьре культурайрин векилриз къвал хъана. Абурун тарихдин девлетлу ирс, мугъманар къабулунин ва къунишивилин хъсан адетар, яратмишунин зегъмет члугунал рикъ хъун, хизандие игытиятлувилелди эгечлун, ч'ехи несилдиз гуьрмет авун

хътин ерияр несилрилай несилрал агакъарзава. Къени куьне руьгъдин, ахлакъдин, марифатдин и ерийриз къуллугъзава, асулдай авай адетрал чан хкизва, машгъур ватанэгълийрал (алимрал, спортсменрал, госуларстводин деятелрал, дирибаш аскеррал) дамахвава. Абуру республикадин ва уьлкведин агалкъунрик кутунвай пай екеди я. Республикадин аьалийрин пап хъсан ерияр, уьткъемвал, дирибашвал, къастунал къеввал международный террористрихъ галаз женг члуьгадайла, Дагъустан ва Россияни хуьдайла мад сеферда раиж хъана.

Чи Ватан ва Дагъустан Республика абад авунин карда квехъ еке агалкъунар хуьрай!”

Виш йисан юбилей, азадвиллин ва абадвиллин сувар дагъустанвийриз риклин сидкъидай РД-дин Къилин везифаяр вахтуналди тамамарзавай **Сергей МЕЛИКОВАН** тебрикна.

- Къе Дагъустандин гъар са халкъ ва аьали, вири республика патал къетлен ва шад югъ я, - лагъана С.Меликова. - Виш йис идалай вилик, 1921-йисан 20-январдиз, Вирироссиядин Центральный Исполнительный Комитетди ДАССР тешкилуни гъакъиндай къабулай декретди Россиядин къурулушдик акаатай Дагъустандин госуларстводин бинеяр кутуна. Тарихдин зурба метлеб авай и документди дагъви халкъарин къаст тайинарна ва Дагъустандинни Россиядин члуриз тежер садвал мягъкемарна.

Гегъенш ихтияррин иеси хъайи Дагъустанди са куьруь вахтунда хейлин хилерай виликди еремишна ва вичихъ зурба крар тамамардай мумкинвилер авайди субутна.

Дяведин йисарин азабриз, четинвилериз дурум гуналди, Дагъустандин халкъари садвал хвена ва уьлкведин маса хал-

къарихъ галаз намуслувилелди зегъмет члуьгуна. Владимир Путинан регъбервилек кваз 1999-йисуз яракълу бандитрин дестейрин хура акъвазуни неинки госуларство чуклуникай хвена, гъакни Россиядин тарихдин цийи чинар къхидай мумкинвал арадал гъана.

Къенин гъалариз ва гележегдизни дуьзгъун къимет гун патал чун жуван халкъдин тарихдив гуьрметдивди эгечлун ва адавай хъсан тарсар къачун лазим я. Виш йисан тарихди къетливилелди шагъидвалзава хьи, чи къенин ва гележегдин абадвал, мублагъвал Россиядин халкъарихъ галаз санал Дагъустандин вири халкъарин садвал хуьнихъ ва ам мадни мягъкемарунихъ галаз алакълу я.

Дагъларин уьлкве вичин къвал, Ватан яз аквазвай гъар садаз Дагъустан къуватлу, абад яз акуна кланзава.

Вири дагъустанвийриз республикадин руководстводин патай риклин сидкъидивди Дагъустан АССР-дин 100 йисан юбилей тебрикзавай!

Чи чилел ислягъвал, квехъ сагъламвал, мублагъвал хуьрай!

ДАССР-дин 100 йисан юбилейдиз талуькъарнавай къилин мярекат 20-январдин сятдин садаз Каспийскда, А.Алиеван т'варунихъ галай спортдин дворецда, къиле фена. Ана СКФО-да РФ-дин Президентдин патай тамам ихтиярар ганвай велик Ю.Чайкади, РД-дин Къилин везифаяр вахтуналди тамамарзавай С.Меликова, РД-дин Халкъдин Собранидин депутатри, РД-дин Гъукуматдин членри, хейлин мугъманри иштиракна.

Нянихъ, сятдин ругудаз, Урусрин госуларстводин ч'ехи залда къвед лагъай мярекат къиле фена.

Мярекатрикай гегъеншидиз РД-дин Къилин сайтдай келгиз жедат.

Нумрадай к'ела:

ЖЕМИЯТ

Къалабулухрин къве гатфар

Деникинан ва Туьркиядин къушунар Къиблепатан Дагъустандай ахкъудунин ва абурухъ галаз халис женгер члуьгунин карда чи вири хуьрерин инсанри иштиракна. Гъатта бегъем яракълу гъачиз абуру Яру партизанрин дестейрик экеч'на.

▶ 3

ЖЕМИЯТ

Векъерал - киц', к'ларасрал - вуч?..

Чи саларинни багъларин майданар яваш-яваш арадал хкизва. Амма жезвай бегъерар лутуйринни лутуйрин гъиле твазва. Хийирар низ жезва?

Дербентдин, Мегъарамдхуьруьн, Къасумхуьруьн чилерал афнини памадур жезвачи?.. Чи базаррал абуру гъинай гъизва?

Чи ципицлар гъялиз нин гъиле гъикл твазва? Чахъ вучиз жезвач ахътин гъевчи цехар хъайитлани?

▶ 4

ЖЕМИЯТ

Гъалибчияр хкъанава - мубаракрай!

Конкурсдиз ракъурзавай макъалаяр басма авунвай къуд чарчелай ч'ехибур хъун лазим туш. Макъалайрин къилел гъи конкурс фикрда къуна хъенвай макъала ятла, къейд авун чарасуз я!

▶ 5

МЕДЕНИЯТ

Лезги къилихрикай...

...Лезгиди пара вахтара вич “индивидуалист” хъиз тухуда, ада вич ва вичин руьгъ маса касдиз (гъукумдизни) табий ийидач. И къилихдин къуват екеди я. Амма, гъайиф хьи, бязи вахтара, маса касдихъ галаз рафтарвалдайла ам терсвиллиз (упрямство) элкъведа. И кардин къилин себеп - адан уьмуьрдин (къастарин, мураддин, къилихрин) бинедат авай ивирарни принципар жуван халкъдин, инсаниятдин тарихди тешкикарнавай бур тахъун я.

▶ 6

САГЪЛАМВАЛ

Тугъвалдин къурбанд

Нагагъ Рита вахан къайгъударвал хъаначиртла, авайвал лугъун, чи къисметни гъикл жедатла чидачир. Рагъметлуда вичин уьмуьр ва сагъламвал хаталуевиллик кутуна, чун къутармишна. Къурхулу азарлисан игитар я...

▶ 9

ХАБАРАТ

Дегъивилер, ц'ийивилер

Зегъметдин кодексда дистанционний саягъда къвалахуниз талуь дегъивилерни къуватда гъатда. Къанундин дегъивилерал асаслу яз, къуллугъчи вичин къвалах махсус идарада ваъ, яргъа (месела, къвале) тамамарунин къайдадал алуддайла, адан мажибдин къадар агъузурдач.

▶ 12

Къилин редактордин гаф

Тарих гъилияй акъатзава

Мегъамед ИБРАГЪИМОВ

Лезгистанда чпихъ тарихдин жигъетдай еке метлеб авай хурер, дараматар, гуймбетар, надир маса затлар тлимил авач. Хайи члал хъиз, абурни сагъ-саламатдиз

хуьн ва чалай гуйгъунай къведай несилрал агакхарун чи къилин буржарикай сад я. Амма, гъайиф хъи, бязибуру и кардин жигъетдай жаваб-дарвал гъиссзавач.

Цийи йисахъ галаз алакълу ял ядай йикъара зун хайи хурьуз - Клиридиз хъфенвай. Хъуьтлуьн члав тиртлани, дагълара гъаваяр хъсан-бур тир. И кардикай менфят къачуна, зун Къурагъ райондин къадим хурерикай сад тир Къуьчхурьиз сиягъатдиз фена. Хурер касни авачир. Вири къвалер ичлизвай. Харапайрин арадай цийи къавар янавай къве къвал хкат хъана чир жезвай. И карди гатуз иниз - чпин бубайрин Ватандиз - бязи къуьчхурьивар хквезвайдан гакъиндай шагидвалзава.

Къуьчхуря Дагъларин уьлкведин виридалайни сур мискинрикай сад ава. Дуьз лагъайтла, авай. Гила амач. Пуд гъавадин мискиндин дарамат чи йикъара харапладиз элкь-венва. Исятда мискиндикай амай-бур чкъанвай цлар я.

Тарихдин чешмейра къейдна-вайвал, Къуьчхурьин мискин тахминан X-XII виш йисара эцигна. Ам медениятдин ирсинин федеральный метлеб авай имарат яз гъисабзава. Мискиндин цлар алкурнавай мрамардин къулунал ихътин гафар кхъенва: **“Объект культурного наследия федерального значения. Джума-мечеть. X-XII вв. Охраняется государством. Регистрационный номер в АИС ЕГРОКН №051411185570006”**. Къадим дараматдин цлар ихътин кхъинар алай къул пайда хъана са акъван вахт туш. Зи са чирхчирдин гафаралди, ам алаатай йисан гатуз Къуьчхурьиз хъфенвай. А члавуз цлар и къул алачир. Амма чи ихтилаткъулуникай ваъ, анализ къенвай гафарикай я. Федеральный метлеб авай тарихдин имарат “государстводи хуьзва” лугъудай гафар гъакъикъатдив къазвач. Мегер “государстводи хуьзвай” объект ихътин гъалдиз къведайни?

Зун Къуьчхурьиз сифте гъеле мектебда къелзавай йисара фенай (15-17 йисан вилик). А члавуз мискиндин къав аламачиртлани, къенепатан цларал рангуналди авунвай нехишар алай сувагъ аламай. Аламат жедай кар ам я хъи, гъикъван марфар, живер, ракъар акунатлани, сувагъдал алай рангунин нехишар квахънавачир. А бур гъа къе авунвай бур хъиз, гъакъван иер аквазвай. Исятда лагъайтла, цларал алай сувагъарни алатнава. Нехишар аламай сувагъдин са гъевчи клус мискиндин гъа къе-пака къидай гъалда авай са пиплекай къилнава. Эхиримжи умуд хъиз...

Советрин девирда мискиндал къавни аламай, цларни сагъ тир, къенепата авай сувагъарни. Гъайиф, гила тарихдин имарат чилихъ галаз сад жезва. Чи гъилияй тарих акъатзава. Чал сагъ-саламатдиз агакъай и надир имарат чавай хуьз жезвач. Пакадин несилри чаз вуч лугъуда?

За фикир гайивал, мискиндин диб (къандах), бязи цлар, дактарар гъелелиг сагъ яз ама. Энгел тавуна, пешекарар, устларар желбна, чка-

дин къванерикай чкъанвай чкаяр эхцигна, къав гъалд хъувуна, мискиндин дарамат цийиикла тухъ-кълурна къанда. Михъиз къидалди, гъа икъл хъувун дуьз жедда.

Чи машгъур журналист, вичин ери-бине Къуьчхурьай тир **Гуьлера КАМИЛОВАНИ** гъа ихътин фикирдал ала. Адан гафаралди, эпиграфикадин къадим ва надир гуймбет тир и мискиндикай гъаф къадар алмирив-востоковедриз хабар ава.

“Са къуьнизни килиг тавуна, вири къуватар садна мискиндикай вуч аматла, вири хевена къанда. Зи риклел цларин сувагъдал авунвай нехишар хъсандиз алама. Ам гъилин къвалах я. Герек хъайитла, чавай гъа нехишарни арадал хъиз жедда. Мумкин я, цларай алатна чилел аватнавай сувагъдални нехишар аламаз хъун.

Мискиндин патлахъай за са шумуд сеферда жуван хурьувий-ризни эвер гана. Гъафбуру, бегъем рекъер авачирвилляй дагъдин хурьуз эцигунрин материалар, рабочияр тухуз четин жедда лугъузва. И бур вири багънавар я. Мискин арадал хъана къанда. Герекзавайди и кардив эгечлун я...”, - лугъузва Г.Камиловади.

Бажарагълу художник **Марат ГЪАНИЕВАН** фикирдалди, мискин арадал хкуник сифтени-сифте къуьчхурьиври къуьн кутун лазим я. Ада мискиндив талукъ план-проект гъазурун ва къвалахар кыле тухудай пулдин такъатар къватлун теклифзава.

Мегъарамдхурьун райондин Филерин хурьун администрациядин къил **Абдулмалик ЭМИР-ГЪАМЗАЕВА** гъисабзавайвал, къуьне хурер, анра авай мискиннар, булахар, жемиятдин уртах дараматар хуьниз къеттен фикир гана къанда.

“Сифте нубатда Къиблепатан Дагъустандин касни амачир хурерин сиягъ тухълуьн герек я. Тарихдин алмирив галаз меслятар авуна, гъар са районда, мумкинвилериз килигна, сад-къе хурер чпихъ тарихдин метлеб авай имаратар цийиикла тухъкълур хъувун гъиле къуртла хъсан я. Са къадар вахт алаатайла абур музейриз элкьведа, туристар желбда, этнотуризм вилик фида. Мектебра къелзавай аялар чи тарихдихъ галаз мукъувай танишарун патал гъахътин чкайриз сиягъатриз тухуз жедда. Чи гъар са хурьухъ, райондихъ къилдин къетленвал ава. Гъайиф хъи, къе а къетлен-вилер михъиз квахъдай чкадал атанва. И кардин вилик пад къун герек я. За къейд авур къвалахар къилиз акъудун пулдин такъатрихъ галаз алакълу меслятар я. И месляни гъялиз жедайбурукай я: махсус фонд арадал гъунин нетижада”, - лугъузва А.Эмиргъамзаева.

Макъалада ихтилат Къуьчхурьин мискиндикай физватлани, гъа ихътин гъалда авай, чилин винелай михъиз терг жедай чкадал атанвай тарихдин метлеб авай имаратар лезги чилел мадни ала. А бур хуьнин ва гуйгъуьнин несилрал агакхарунин карда чун вири сад хъун важиблу я.

Къуьчхурьин мискиндикай рахайтла, и меслядикай чна Дагъустандин медениятдин ирс хуьнин рекъай кардик квай Агентстводиз хабар гуда. Эгер федеральный метлеб авай тарихдин и имарат государстводин къаюмвилей къайди ятла, ам хуьни чара ийизвай пулдин такъатарни хъун лазим я. Са гъуналди, чна и месэла хуси гъуз-чивилик кутада. Нетижайрикай гъетдай хабарни гуда. ИншаАллагъ!

Шад гъалара

Хазран КЪАСУМОВ

13-январдиз Сулейман-Стальский райондин администрацияда Эритрея гъукуматда Россиядин Федерациядин Чрезвычайный ва Полномочный Посол Азим Ярагъмедов къабулна. Гуьруьшда РД-дин Общественный палатадин член Низами Бутаева, налоговый къуллугъдин ветеран Назим Ярагъмедова, райондин общественный палатадин председателдин заместитель Ягъибег Ягъибегова, райадминистрациядин къилин заместителри, СММ-дин векилри иштиракна.

Райондин къил Нариман Абдулмуталибова машгъур районгъли шадвилелди къаршиламиш-на, адаз алуькнавай 2021-йис вичин ва вири район-

гъглирин патай мубаракна, уьлкведин сиясатдин къурулушда ва международный алакъяр вилик тухунин карда адан лайхлувилер къейдна.

- Гуьрметлу Азим Алаудинович, - лагъана Н.Абдулмуталибова. - Куь жемиятдин-ни сиясатдин уьмуьр чешне къачуниз лайихлу я. Районгъглири квел гъахълудакъа дамахзава. Еке дережадиз хкаж хъун - им акъалтзавай несилди чешне къачудай кар я. Квез районда еке гуьрмет ава, къуьне международный дережада чи уьлкведин патай векилвалзава, яргъл йи сара багъри ерий-ривай яргъара къвалахзаватлани, хайи члал, чи адетар ва район риклелай алудзавач. Чаз квехъ жавабдар къвалахда мадни чехи агалкъунар хъана къанзава, - алава хъувуна Н.Абдулмуталибова

Район вилик финик еке пай кутунай ва районда тухузвай къвалахрин, цийивилерин тереф хуьнай Нариман Абдулмуталибова Азим Ярагъмедоваз риклел аламукъдай савкъатар - тапрак, Испирин устларри гъазурнавай хъенчлин къапар, CD-дискайра авай Етим Эминан ва Стлал Сулейманан шииррин ктабар, “Созвездие Алкадари” фильм авай DVD-диск ва “Край мыслителей и поэтов” энциклопедиядин ктаб гана.

РФ-дин Посол Азим Ярагъмедоваз тебрикдин, алхишдин келимаяр Низами Бутаева ва Ягъибег Ягъибеговани лагъана.

Вич хушвилелди къабулнавай багъри мугъманди администрациядин къилевайбуруз сагърай лагъана.

Садвиле чи къуват ава

Къагъриман ИБРАГЪИМОВ

15-январдиз Дербент райондин администрацияда “Садвиле чи къуват ава” лишандик кваз Дагъустандин Автономиядин Советрин Социализмдин Республикадин 100 йис тамам хъуниз талу-къарнавай мярекат кыле фена.

Ана Дербент райондин къил Мавсум Рагъимова, Дагъустан Республикадин Халкъдин Собранидин депутат тир Яхья Гъажиева, Эрик Ибрагъимова, РФ-дин лайихлу военный летчик, генерал-майор Тагъир Гъажиева, райондин къилин заместителри, къанун-къайда хуьдай органрин ва жемиятдин тешикатрин векилри иштиракна.

Мавсум Рагъимова къейд авурвал, и йикъара чи республикада Дагъустандин Автономиядин 100 йис тамам хуьнин сувар шад гъалара киле тухузва.

Рапар ягъиз гатлуннава

18-январдиз Махачкъалада коронавироздиз акси рапар ягъиз гатлуннава. Республикадин меркездин администрациядин пресс-къуллугъди хабар гузвайвал, Дагъустанда рапар ягъун патал 27 центр арадал гъанва, абурукай 12 Махачкъалада кардик ква.

Сифте нубатда, рапар духтурризни муаллимирив ядайвал я. Раб ядалди вилик коронавироздин талукъ антители авани, авачни тайинарун патал махсус тест тухузва. Антитела авайбуруз раб язвач. Бедендин чимивал, давление ахтармишзава.

Дагъустанда коронавироздиз акси яз язавай рапунин тивар “Гам-КоВид-Вак” (“СпутникV”) я. Ам

арадал гъанвайбуру тестикъарзавайвал, и вакцина тлугъвалдиз аксибурун арада виридалайни къуватлугъурукай сад я.

Къейд ийин хъи, коронавироздиз акси раб разивал аваз ва пулсуздакъаз язава. Вакцинадиз акъатзавай пулдин такъатар федеральный бюджетдай чара авунва.

Эгер куь арада раб ядай фикирдал алай бур аватла, квевай яшамиз жезвай чкада авай поликлиникадиз хабар гуз ва я къун паталди къулай чкада раб ягъун патал “Госуслуги” порталдин куь-мекдалди нубатда акъвазиз жедда. И жигъетдай гегъенш малуматар РД-дин здравоохраненидин министерстводин сайтдай жагъида.

Коронавирус: эхиримжи рекъемар

РД-дин Роспотребнадзордин делилралди, 20-январдиз Дагъустанда коронавироз акатайбурун къадар 26 619-дав агакнавай. Эхиримжи юкъуз коронавироз акатай 150 кас дуьздакъл акъудна.

Гъа са вахтунда духтуррилай начагъ хъайи 23 320 кас (эхиримжи юкъуз - 181) сагъар хъийиз алакнава. Санлай къачурла, республикада 1 199 858 кас ахтармишнава. 2 366 кас, амайбурукай чара авуна (изоляция), къвалера ава. Дагъустанда коронавироздик 1 202 (эхиримжи юкъуз - 8) кас къена.

Дагъустандин Автономиядин - 100 йис

Нариман ИБРАГЪИМОВ

1917-ЙИСАН зулуз Россияда саки вири дубнядин бинеяр кьарсурай зурба вакъиа кьиле фена. Большевикрин партидин регьбервилек кваз Октябрдин социалистический инкйлаб гьалиб хъана ва ада капитализмдин алемдин пайгарвал, мягкемвал шаклувилек кутуна, фикирдиз гьиз тежедай девлетрин иесивалзавай, зегьметчяр истисмарчивиликай хкуд тийизвай зулумкарар кьарсатмишна. Большевикри чка-чкада фялейрин, лежберрин ва аскеррин Советар тешкилна, халкьдин девлетрин иесивална, зегьметчи инсанриз чилер пайна, хъсан уьмуьрдихъ умудар артухарна.

Инкйлабдин кьукьрумрин ва нер Дагъларин уьлкведивни агакьна. Абуру гьар са дагъвидив агакьарун патал дагъви революционеррини гзаф алахъунар авуна. Дагъустандин вири миллетрин векилрихъ галаз инкйлабдин, халкь истисмарчивиликай, дарвиликай, кесибвиликай азад авунин женгинин яцара лезги халкьдин рухварни хъана. 1905-йисалай инкйлабчийрин жергейрик экечай абуру (Михаил Лезгинцева, Къази-Мегьамед Агъа-

1918-ЙИСУЗ Дагъустандин инкйлабдин кьуватри Туьркиядин ва Англиядин интервентрихъ, Горский гьукуматдихъ ва Бичерахован дестейрихъ галаз неинки политикадин, гьакъ дьаведин женгерни кьиле тухвана. Ватанэглийриз куьмек гуз Бакудай Къази-Мегьамед Агъасиев, Мукьтадир Айдинбегов ва мадни инкйлабчийар, зегьметчи халкьдихъ рикъ кузвай рухвар хтана.

1919-ЙИСАН гатфариз Деникиннан кьушунри ва туьрквери Дагъу-

керрихъ галаз кьиле фейи женгера уьтквемвилелди иштиракна. Душмандин хейлин аскерар ва офицерар есирда кьуна.

Вири сад хъана женгиник экечай халкьдин кьуватри сифте Къасумхуьр ва ахпа Дербентни, Дагъустанни пачагьдин терефдаррикай ва кьецепатан интервентрикай азадна. Жалган дагъдин кланик ва кьваларив кьиле фейи женгера хейлин дагъвийри азадвал, абадвал, жегьил несилдин хъсан яшай-

тижада дагъвийрин наразивал, ажугьвал винел акъатна ва абуру гьиле яракьни кьуна.

Ихътин четин гьаларикай Антантадин государствойрини менфят кьачуна. Абуру Советрин Россиядал цийи гьужумар ийидай уламар жагьурна. И карда Грузиядин меньшевикрикай, Армениядин дашнакрикай, Азербайжандин мусаватс-трикай ва Дагъустандин миллетчийрикай менфят кьачудайвал хъана. Гележегда вири кьуватар сад

Гзаф четинвилер, кьурбандар, зиянар арадал гьайи граждан дьаведин гьерекарар Дагъустанда Советрин гьукум гьалиб хьуналди акъалтна.

1920-ЙИСАН 14-ноябрдиз Темир-Хан-Шурада Дагъларин уьлкведин халкьарин векилар кватл хъана. Сиясатдин еке метлеб авай и мярекатда Советрин Россиядин миллетрин крарин режкьай Наркоматдин председатель Иосиф Сталинани иштиракна. Чехи собранидал Дагъустандин Автономиядин Советрин Социалистический Республика тешкилнавайдан гьакьиндай Декларация келна. 1921-йисан 20-январдиз Вирироссиядин Центральный Исполнительный Комитетди РСФСР-дин кьурулушдик кваз ДАССР тешкилнавайдан гьакьиндай Декрет акъудна. Дагъустандин халкьариз сифте яз чпин государство ва аслу тушир социалистический республикадин азад агьалияр хъана. А вахтунив гекьигайла, им тарихдин зурба метлеб авай вакъиа тир.

1991-ЙИСАЛДИ Россиядин ва Советрин Союздин стха республикайрихъ галаз Дагъустандини абадвилехъ, халкьдин майишатдин гзаф хилер вилек тухунихъ ери-мишна, жуьреба-жуьреба рекьерай гьалибилер, агьалийрин хъсан

Михаил Лезгинцев

Къази-Мегьамед Агъасиев

Мукьтадир Айдинбегов

Къалабулухрин кьве гатфар

сиева, Мукьтадир Айдинбегова, Малла Куьринскийди, Гьажимет Сафаралиева, Абид Эмирасланова, Эмин Жабраилова, Абдусамед Мурсалова, Нажмудин Самурскиди, Аллагьверди Акимова, Абдурагьман Исмаилова, Мирзабег Ахундова, Алимурзе Османова, Нисред Магьарамова, Къазибег Акимова, Селимхан Сулейманова, Салигь Рустамова, Жигерхан Исмаилова...) Бакудани, Кьубадани, Астрахандани, Санкт-Петербургда, Грозныйдани, Дербентдани, Порт-Петровскдани (Махачкъала), Темир-Хан-Шурадани (Буйнакс) фялеяр, лежберар гьавурдик кутуна, халкь каша тунвай гьукуматдихъ галаз женг члугуниз эверна ва Октябрдин инкйлабдилдай гьугьуниз чпин ялавлу, хаталу ва менфятлу кваллах хуьрера даварна. Чка-чкада Советрин органар тешкилунал машгьул хъана.

Инкйлабди империализмдин хейлин уьлквезар Советрин гьукумдиз акси кваллах тухуниз мажбуна. Гьа гьисабдай яз, Кавказдани. Инал кьейд авун лазим я хьи, хейлин государствойри Кавказдиз датлана итиж ийизвай. Гьикъ лагьайтла, регион экономикадин зурба мумкинвилералди тафаватлу жезвай ва Азиядинни Европада арада авай адахъ стратегиядин режкьайни еке метлеб авай. Дагъустандай рахайтла, ам Кавказдин саки вири регионрихъ галаз сихдиз алакьада авай.

Октябрдин инкйлабдин нетижар тахъай мисал ийиз кланзавайбуру неинки Россияда, гьакъ кьецепатани авай. Абуру пачагьдин терефдарриз куьмекарни гуз эгечина. Кавказни большевикрин тагьсирдик акатуни Антанта акси серенжемар кьабулуниз мажбуна. Великобританиядин, Германиядин, Голландиядин ва маса уьлквейрин гьилляй Бакудин нефтладин мяденар, карханаяр акъатзавай эхир.

стан кьуна ва Дагъустандин вахтуналди тир гьукуматдин кьиле генерал Халилов тайинарна. Къасумхуьр, Дербентни абуру чпин гьилик авуна. Халкьдин властдиз акси кьуватри Темир-Хан-Шурада областдин военно-революционный комитетдин векилар (абурун арада жегьил инкйлабчи Абдурагьман Исмаиловни авай) кьуна ва военно-шариатдин суддин кьарардалди ракуьн режкьай Темиргой станциядал, Къасумхуьрел ялавлу инкйлабчийрикай сад тир Къази-Мегьамед Агъасиев, Мукьтадир Айдинбегов вагьшивилелди тергна. Амма ихътин зулумравини большевикрин партидин векилри азадвални абадвал патал тухузвай женгер акъвазариз хъанач. И четин вахтунда чи инкйлабчийри хуьрера партизанрин дестеяр текшилна ва абурухъ галаз Дагъларин уьлкве азад авунин женгера иштиракна. Советрин Россиядин кьиле акъвазнавайбуруз чизвай, эгер Кавказ гьилляй акъатайтла, ина большевикрин гьукумдихъ галаз гележегдани кьизгьин женгер члугвадай плацдарм арадал гьийда. Ихътин кардин вилек пад кьадай серенжемарни кьабулна. Дагъвийриз куьмек гун патал XI Яру Армиядин частар рекье туна.

Деникиннан ва Туьркиядин кьушунар Кьиблепатан Дагъустандай ахкьудунин ва абурухъ галаз халис женгер члугунин карда чи вири хуьрерин инсанри иштиракна. Гьатта бегьем яракьни гьачиз абуру Яру партизанрин дестейрик экечна.

Яру партизанрин кьиле кардин гьавурда авай инкйлабчийар акъвазна. Куьреда - Гьажимет Сафаралиев, Малла Куьринский, Ахцега - Абасагьа Эфендиев, Табасаранда - Тарикъули Юзбегов. Абасагьа Эфендиева вичин дестедиз 300-лай виниз дагъвийар кватнавай. Абуру Лукларик, Дербентдин кьваларив ва Темир-Хан-Шурада деникинчийрихъ, Бичерахован ас-

иш патал чанар гана. 1920-йисан гатфариз Деникиннан частар куьварна ва Дагъустанда тамавилелди Советрин гьукум тайинарна. Къасумхуьрел округдин революционный комитет тешкилна. Ревкомдин кваллах ялавлу инкйлабчийар тир Тарикъули Юзбегова, Къазибег Акимова, Абдусамед Мурсалова, Азиз Къазибегова ва масабур идарай ийизвай.

Дагъустандин большевикрин вилек акъвазнавай сифтегьан ве-зифайрик акатзавай: суьрсетдин месэла гьялун, зегьметчяр промышленный товарралди тагьминарун, граждан дьаведи гайи зиянар арадай акъудун ва дагъвийар цийи уьмуьр туькьлуьрунин, советрин органар тешкилуни кардал ашкьиламишун. И важиблу месэлаяр гьялуни чкайрал Советрин гьукум мягкемарунин карда еке куьмек гун лазим тир. Гьелбетда, вирирра и крар регьятдиз кьиле физвачир. Савадсузвили, авамвили, гзафбуру девлетлуйрин, динэглийрин тагьсирдик хуни, кьиле физвай цийивилерин гьавурда гьат тавуни акси гьерекартал гьизвай. 1920-йисан гатуз Дагълух района советрин гьукумдиз акси гьерекартарни башламиш хъана.

И члаван делилри, рекьемри тестикьарзавайвал, дагъвийрин яшайишдин гьалар лап четинбуру тир. Граждан дьаведин гьерекартарин нетижада 45 хуьр харапайриз эл-куьрнавай. 60 агьзур хизан квалерикай магьрум хъанвай. Агьалийрин кьадар 14 процентдин тимиш хъанвай. Дьаведин гьерекартри дагъвийрин малар, лапагар пуч хьунал, тешкил цазвай никлер барбатл хьунал гьана. Никлерин кьадар саки 46 процентдин тимиш хъана. Ихътин зияри агьзурралди хизанар, агьалияр кесибвиле туна, хуьрера каш гьятна. Советрин Россияди Дагъустандиз жуьреба-жуьре рекьерай куьмекар гузайтлани, абуру тимиш тир ва виридав агакьни ийизвачир. Не-

авуна ва Крымда авай Врангелан кьушунрин куьмекни галаз Советрин Россиядиз акси сад тир кьуватар арадал гьиз кланзавай. Дагъустанда советрин гьукумдиз акси кьуватрин кьиле Н.Гоцинский, К.Алиханов ва масабур акъвазна. Абуру дагълух са шумуд округда (Авар, Гуниб, Анди...) чпин гьукумни тестикьарна.

Антантадин кьаюмвилек акатай Грузиядин меньшевикри ина "Кеферпатан Кавказда ва Дагъустанда бунт (восстание) арадал гьийдай комитет" тешкилна. Адан мурад и регионра Туьркиядин кьаюмвилек квай Горский Республика арадал гьун ва Кавказ, гьа гьисабдай Дагъустанни, чпин гьилик кумукьдайвал авун тир. Дагъустанда кьил хажайи Гоцинскийдиз, Алихановав ва гьакъ масабурвни кьецепатан уьлквейрин финансин, военный режкьай куьмекар агакьна. 1920-йисан зулуз абурун дестейри хейлин хуьрер кьуна, советрин гьукумдин идараяр барбатлани, хуьрера цийи уьмуьр тешкилзавайбуру ягьиз, кьена. Гьелбетда, бунтчийрин кьастар кьилиз акъатна. Дагъустандин жегьил гьукуматди Яру Армиядин частарин куьмекни галаз бунтчийрин гьерекартар акъвазарна, дагъвийар зегьметчийрин гьукумдиз акси акъвазарзавайбуру кьуна, гьардав вичиз кьезвай жаза агакьарна. Бязибур Туьркиядиз, Грузиядиз катна. Бунтуниз кьарагьарнавай дагъвийар гьавурдик кутунин, советрин гьукумди члиз гузвай азадвилер, ихтиярар ачухарунин, советрин органриз акси кваллах тухун тавун чеб патал хийирлу тирди чирун патал Нажмудин Самурскиди тухвай кваллах зурбади хъана ва ада хъсан нетижани арадал гьана. Бунтарал эхир эцигна. Дагълух хуьрера советрин идараяр кардик кутуна.

Чи халкьдин хейлин векилри Яру Армиядин частарани кьуллуьна ва абурун арада аваз Азербайжанни душманрикай азадна.

яшайишдихъ камар кьачуна ва рикъшадардай агалкьунарни кьазанмишна.

Советрин Союз чукуьрайла, советрин мулкуна цийи государствояр арадал гьайила, кьилди жез кланзавай республикаяр пайда хъайила, дагъустанвийри кьвед лагьай съезддал "Чун Россиядин Федерациядин кьакъудиз тежер пай я ва Дагъустан садрани маса рекье аваз фидач" лагьана малумарна. И кар абуру 1999-йисуз яракьлу бандитри республикадал вегьейла успатна. Эхь, чи кьуватар садвиликай, дуствиликай, гьам гьевечи ва гьам чи зурба Ватан клан хуникай ибарат я. Алай вахтунда Дагъустан гзаф рекьерай вилек фенвай республика я. Амма ихътин агьалкуьри риклер чулаварзавай кьуватарни ава. Абуру гилани Кавказ ва гьакъ Дагъустанни чпин тагьсирдик хьатунал гьайифар члугваза. Гьавилляй чпин чуру мурад кьилиз акъудун патал гьар са уламдикай менфят кьачузва. Гитлера Кавказ кьун патал квайни квай кушунар рекье тунай. 1999-йисуз Дагъустандал яракь гьилеваз вегьей бандитрин дестейрин кьуллуьни Россиядиз акси кьецепатан кьуватар акъвазнавай. Абуруз, мусурмандин сиве вугана, Кеферпатан Кавказдин исламдин Халифат тешкилиз кланзавай. И жуьредин женг гилани акъвазарнавайди туш. Акси кьуватри, террордин идеологари чи жегьилрин кьилер акадарун, абуру гьукуматдиз акси кваллахрал желб авун патал датлана таблигьат тухузва. Гьавилляй чун гьамиша мукьсаят хьун ва чи азадвилер, ихтиярар, бахтлу гележег хуьн патал алахъна кланда. Дагъустан чи виридан квал, Ватан я. Ам хуьн, адан намусувилелди кьуллуьг авун, гьар са агьалидин гьакьиндай кьайгуь члугун, миллетрин арада мадни дуствилин алакьаяр мягкемарун кьенин ва гележегдин несилрин буржини я.

Веревирдер

Векьерал - киці,
кларасрал - вуч?..Мердали ЖАЛИЛОВ,
литературадин отделедин редактор

И йикъара за "АиФ" газетдай (2020-йисан 48-нумра) алааматдин делилар квай чехи макъала келна: "Как фанера над Россией" Кланикай баян ганва: "Почему у нас леса много, а зарабатываем мы на нем всего 1% ВВП". Таржума: "Россия-

дин винел фанера хъиз". "Вучиз, чахъ кларас (там) гзаф аваз, адакай къачузвай къазанжиди чи ВВП-да анжах 1 процент тешкилзава".

Дугъриданни, ажайиб суал тушни? Га и чина гъкъван маналу рекъемарни къалурнава. Чебни графикадин къайдада шикилар члугунивди. Ина къалурнавайвал, Россиядин тамарин къадарди дуньяда 21 процент тешкилзава. Яни чахъ виридалайни гзаф тамар (кларасар) ава. Хийир къачунал гьалтайла, чун дуньяда вад лагъай чкадал ала. США, Индия, Китай, Бразилия хътин улкъвейрилай къулгъухъ.

Чалай вилик квай и улкъвейрихъ виридахъ санлай авайди 28% тамар я. Индиядихъ вири 2% тамар ава. 355 млн куб кларасар (маса гуз) гъазурзава. Россияди, 21% тамар аваз, 238 млн куб кларасар маса гуз... Мад рекъемар за гъизвач. Га и 238 миллион кубометр кларасар маса гуни чи ВВП-диз 1% къазанжи гъизва. (?) Им вуч лагъай гаф я?

И суалдиз макъалада чи Гьукуматдин вице-премьер В.Абрамченкоди жаваб ганва: "Чна лап ужуз хаммал маса гузва. Асул гъисабдай, гъял тавунвай кларасар (тахта-шалман). Там атлана, гъецепатаз акъудзава, я тахъайтла, кудай кларасар яз ишлемешзава..."

Гьихътин тамар (кларасар) чина тахъай мисал ийизва! Га са члавуз миллионралди гектарра тамар, цлээр къуна, кузвайдини, «чулав тамухъанри», чинеба атлуз, маса гуз-вайдини (тарашзавайдини) къалурзава...

Икъван чун-къадирсузар?.. Девлетдиз цлэй язавайбур?.. Вири булвилелди аваз, гишилани мекила са бубат къил хуъзвайбур?.. Дуньядин халкъари, белки, гъавилай чаз, россиявийриз, "тамун север" лугъузватла?

Зи риклел векьерал ксанвай кицин къаматни къеззва. Векьер кицил я вичи недач, я масадазни гудач... Мал гишила рекъиз хъайитлани... Куьрелди, гъа ихътин гъал чина авайвилей, и мукъвара Президент В.Путина лагъана: "Вагъшивилелди ик! тамар тергун мад эхи ийиз жедач!" РФ-дин Гьукуматдизни, тамар хуънал, кларас гъялунал, маса гунал машгул тирбурузни и хилера бегъем дегишвилер тунин клеви тапшуругъар ганва. Газетда къалурнавайвал, 2022-йисан 1-январдидей чинай гъял тавунвай кларасар (тахта-шалман) къецепатаз акъудунал (маса гунал) къадагъа эцигнава.

Бес и кар садлагъана вучиз ийизвач? Мад са ийсуз там атлуз, кларас къецез акъудун, улкъведин хазинадиз затни текъез, са гъихътин ятла угърийринни тарашчийрин жибинар ацуриз жедали?

И суалдизни чун рахазвай макъалада РФ-дин минпромторгдин къилин заместитель В.Евтухова жаваб ганва. Гуя чахъ, кларасар (там) къецез акъуд тавуна, чина хуъдай гъял-дай такъатар (техника, тадаракар, механизмаяр) авач. Абура арадал гун регъят кар туш. Промышленность вилик тухудай фондуникай менфят къачуна кланда, кларас гъялдай лап хъсан тадаракар маса къачун патал. (?) Мадни тажублу жезва. Икъван йисара акъван тамар атлуз, кларас къецез акъудиз, ина кларас гъялдай, адакай яшайишда гъкъван герек жезвай мебель (шкафни стол, диванни крывать, дакарни ракар, полар ва ик! мадни) гъазурдай станокар, маса тадаракар тахъун?..

- Вуча, чи тамухъанриз икъван йисара (тарихра) чир хъайибур кларас атлудай мишер-

ни, хилер къадай якъвни, тарар галчлурдай-залан тракторар яни? Тахта атлудай станокарни (пилорамайр), цлалцлмардай рандаярни къецепатай къачузвайни?..

Чи бубайри гъилин мишерралди тахта члугуна, гъихътин мебель, рак-дакар, столни стул, маса затлар гъазурдай! Чина, газетда къейднавайвал, хъсан диван гъазурун патал, адал акъалждай я ших, я хамарни авач къван!.. Кларасдиз ядай ширни, лакни, клейни къецепатай гъизвай къван!..

Макъалада къейднавайвал, чина гъатта диванда твадай ракъун пружинарни гъазурзава!..

Гъазур тавунани туш. Рақъарай къецепатаз маса гузва, ахпа гъанай къулай «хъсан» пружинар маса вахчузва. Яни рақъар гъайбурузни хийирар масанай кланзава!.. (?)

Бес! Гъикъван чун жуван шейинин, малдин къадир авай ксар ятла аку тлун!

Бес "перестройка", "приватизация", "демократия", "плюрализм" хътин тлугъвалар галукъдалди чахъ вири авайди тир лагъанва чун рахазвай макъаладани. Чина целлюлозадинни чарчин эхиримжи комбинат (ЦБК) алатай асирдин 80-йисара эцигна. 90-йисарилар инихъ ЦБК-ар анжах агална, цуклурна, рақъарайни кларасарай маса гана.

Амма чар, картон, целлюлоза къвердавай гзаф герек жезва. Чахъ гъкъван тамар аваз, яни хаммал аваз, ам гъялдай комбинатар тахъуни чун къецепатан гъатта чпихъ кларасар (тамар) авачир улкъвейрин вилик усаларнава. Къизил гана, чар маса къачузва. (?)

Ихътин къайгъусузвал чал чи уьмуьрдин гъар са камунал гъалтзава эхир? Са чи районар къачуртлани, чахъ гъихътин тлебии ятар, цуьквер, векьер-къалар, емишар, майваар ава! Амма хийир гъик! къачузва? Чи шумудни са консервийринни мурабайрин комбинатар тергна, гилани арадал хкизвач...

Чи саларинни багъларин майданар яваш-ваш арадал хкизвач. Амма жезвай бегъерар лутуйринни путуйрин гъиле твазва. Хийирар низ жезва?

Дербентдин, Мегъарамдхуьруьн, Къасумхуьруьн чилерал афнини памадур жезвачни?.. Чи базаррал абура гинай гъизва?

Чи ципицлар гъялиз нин гъиле гъик! твазва? Чахъ вучиз жезвач ахътин гъевчи цехар хъайитлани? Чи вири совхозра, яни вири чехи хуьрера чехирин хаммал (миже) хуъдай гъамбарханаяр авайди туширни? Чи емишар хуъдай бузханаяр садлагъана масарай пулар ваз атай хванайрин гъилера ни туна?

Чи кар алай чилерин майданрикай (чи аранрани дагълара) ни гъик! менфят хкудзава?.. Ихътин суалар гзаф ава. Чун, дугъриданни, жуван векьерал чарадан кицлер кутлуннавай гъалда гъатнава.

Чи вацларикай гъич тахъайтла гилалдини хийир къачуз жезвач. Чахъ амай дагъдин гъевчи 2 ГЭС-ни (Текидал ва Ахцега) гъак! акъвазнава. Цлийибур "эцигиз" шумуд йисар я?..

Дугъриданни, чун къил акъат тийир улкъведа (обществода) яшамеш жезва. "Акълудалди Россия къатлуниз жедач", лагъай шаир гъикъван гъахълу тир!..

"Импортозамещение" лугъудай келимади чи гзаф крар ахварикай кудайди хъиз тир. Амма саклани уях тежезвайбур гъикъван ава! Гила "коронавирус" лугъудай завални алава хъанва. Ада чи халкъ санлай мадни клева тунва. Къвалахдик квачирбурун къадарар мадни гзаф хъанва... Къвалахзавайдаври гъаки ах-гакъарзвач...

Ихътин гълари мегер чав секинвал, архайинвал вузгвани? Инанмиш я, сагълам къуватар, Ватандин девлетрихъ, абура жуван халкъдин хийирдихъ рик! кузвай инсанар гзаф авайди я. Гьукумни, пул гъайбуруни, зегъметчирни, илимдарарни, законар къабулзавайбуруни са десте хъун лазим я. Чара-чараз ваъ. Рак туйкуьрайла, адак кутадай петлийрини ручкаяр жагъин тийиз ваъ...

Балклан авайдаз лезнарни хъун герек я...

Нурудин Насруллаеван - 80 йис

Нурудин Балажаевич НАСРУЛЛАЕВ 1941-йисан 27-январдиз дидедиз хъана. Чехи хъайила, ада пеше яз муаллимвал хъана. Ам инанмиш я: инсан бахтлуди хъун патал, диде-бубадин тербиядихъ галаз санал, мектебда муаллимди гузвай инсанвилдин тарсар, тербия чарасуз я. Ада уьмуьрдилай 40 йис хуьруьнвийрин аялриз тербия, математикадай чирвилер гуниз бахшна, "Дагъустандин лайихлу муаллим", "Зегъметдин ветеран" гъуьрметдин тварар къазанмишна.

- Нурудин муаллим, математика ваз гъик! лагъана бегенмиш хъайиди я? - хабар къуна за.

- Математикадик шейтанвал квач. Идалайни гъейри, математикади аялдиз къатлунар, фагъум-фикир ийиз чирда.

Къилинди - халис инсан...

- Гъахъ лагъайтла, лезгийриз вун муаллим яз ваъ, къелем гъиле геж къунатлани, писатель яз чирда.

- Вучда къван? Уьмуьрдин, яшайишдин алааматар, шейтанрин агъавал акурла, къелем гъиле къуниз мажбур хъана.

Нурудин Насруллаев Лезги писателрин союздин член, гъикайрин ва мезелийрин вад ктабдин автор я. Адан эсеррин мана-метлеб, къилин фикир къанехвал, пичи нефс, рикли рик! недай къанехвал, фашалвал негъун я. Мезелийрихъ философиядин метлеб ава.

- Зи мурад я, - лугъузва Нурудин муаллимди, - дуньяда ислегъвал, регъимлувал хъун. Къуй чи балаяр, хтуларни балаяр сагъ-саламатдиз, булвиле, риклера шадвал аваз, уьзгъгиз чехи хуьрай. Уьмуьрда чун гъар гъихътин шартлариз авайтлани, гъар сад халис инсан яз амуькьиз хъайитла, гъа ик! женни ийида.

Мегъарамдхуьруьн райондин Хтун-Къазмайрал яшамеш жезвай муаллим, писатель, 80 йисан яшдив агакънавай камаллу инсан Нурудин Насруллаев яратмишунрин чагъинда ава. Риклин сидкъидай и баркаллу юбилей тебрик авуналди, чаз адахъ мягъкем сагъвал, рикле шадвал, яратмишунра мадни гзаф агалкъунар хъана кланзава.

P.S. Нурудин Насруллаеван 80 йисан юбилейдихъ галаз алакълу яз, агъадихъ чна келзавайбуруз автордин эдебиятдин эсерарни теклифзава.

Абдулафис ИСМАИЛОВ

Нурудин НАСРУЛЛАЕВ

Цлийи чехи
къуллугъ

Еримаз къарай авач, туплалай ийиз, цлийи, чехи къуллугъ хкъгъиз кланзава. - За Москвада келнавайди я, - дамах гваз лугъузва вичини. Эхирни сада хиве къунваз хъана адаз чехи къуллугъ.

"Ик! жедач, и алай наши пенжек алаз фидани зун чехи къуллугъдал?! Галайбуру, акурбуру вуч лугъуда заз?! - утанмиш яз къазва вич и ялакъди.

Хур вилик къуна, физва ам туйквендиз. - Заз хъсан багъа костюм кланзава! - ванцик къетивал кваз лагъана ада.

- Буюр, ингъе гъар жуьрединбура авай жерге, хкъгъа ваз кландайди, - лагъана, къалурна туйквенчи дишегълиди. Ерима, алукиз, гуьзгъудай килигиз, бегенмиш тежез хутлуниз, мад масад алуки хъийиз, са шумуд костюм гъилелай авуна...

Эхирни... Ерим, цлийи костюм алаз, гагъ са къвал, гагъ муькуь къвал элкъуьриз, къару я гуьзгъудин вилик, фикирдай цлийи къуллугъчи "жанабидиз" килигиз.

- И костюм ваз хъсан къазва, - лугъузва туйквенчи дишегълиди, - лап вал къуна цванвайди хъиз, къуьнерални хъсан ацукънава, рангни ви къаш-къаматдив, абура-мешребдив къадайди я. Мубарак хуьй!

- Чухсагъул, пара чухсагъул алхишрай. Хъсанди я костюм, анжах им гъевчи жеда заз.

- Гъик! гъевчи жеда, хъсанзавайди?! - Ваз къадар я, тамаш гуьзгъудай!

- Я ва-ах, заз чехи къуллугъ хиве къунвайди я, квеж квай къуллугъ! Зун яцлу, "поправиться" жедайди я, ахпа им дар жеда заз, да-ар!

Клуфун къилик хъвер акатна туйквенчидин: - Гъа-ан, гъак! лагъ ман, хуьй, деклени вун гъасретдихъ агакъна, гъа къуллугъдал мягъкем хъана, халкъдин абад-вилихъ ялдай яцла жен! Гъак! ятла, чан стха, низ чирда вун гъикъван яцлу жедайди ятла! Яцлу хъайила, ахпа атана хкъгъа, жував къадайди къачу! - лугъуз-лугъуз, хиялди тухузва туйквенчи дишегъли:

"Тамаш садра, и азгъун, къуллугъдал жедалди яцлу хъханва!"

Ерим, пай атлайди хъиз, хиялрик акатна, акъваз хъанва алайвал, гагъ туйквенчи дишегълидиз килигиз, гагъ жерге-жерге куьрсарнавай иер-иер костюмрал темягъ физ.

Рак кумач

Къанцлархъан... Алазни-алачиз вичин тарифар ийидайди. Вич нагъакъ тирлани, и ялакъ гъамиша вичин гаф вине тваз алахъдай. Халкъдиз чизвай адан дагъмишвал. Бъязи къабачийри, акъл авач ваз, кимиди, лугъуз, хуьруьнар ийиз хъана. Гъикъван жеда?

Риклик хъана и кар Къанцлархъандин. Ажузди буш гафарин иеси я лагъайвал, ам югъ-йиф хиялрин жигъирра къекъез хъана. Бирдан "базардай куьурен карчни гъатда" лугъудай мисал къведа адан риклел.

- Агъ-гъан! Гила чир жеда, вуж акъллу, вуж кимиди ятла! Куьн гъина авай панзар я зи патав?! Фена, къачуда за жувазни акъу-ул! - къабачийрин хъилияй фена ам базардиз, акъл къачуз.

Гъа сифте гъалтзавай дезедин килихъ са зурба дишегъли галай. Чулав чалма яна килиз, лап хандин паб хъиз аквазвай. "Гъа идавай хабар къада за, ихътин гуьркемлуьр регъимлу жедайди я, жеда, ада заз талгъана!" - куьлуь кама-рив, риклики тади кваз физва.

- Ина акъл гъина гузвайди я? - теспача яз хабар къуна Къанцлархъана.

- Вуч акъу-ул! Вугъ! - атанвайдан авамвал акуна, дишегъли уях хъана. - Гъа-ан акъу-ул? Чан стха-а, акъл гузвай чкадик рак кумач. Пехилвилерини фитнесин тлурфанри яна, хкудна гадарнава, - жаваб гуда дишегълиди.

Къа хъана атанвайди. Рак кума-ач? - гъайифдик адан чин акваз-акваз сугълу хъана. Базар тирвал, вил агакъдай къван патарихъ къил элкъуьриз килигзава ам, хкатна чилерал алай рак аквадатла акваз. Чарасуз тир адаз а кар исъята. Акъл къачуз атанва ам базардиз. Ина рак кумач? Гъазур тир ам рак кутан хъийиз. Амма гъи рак? Гъиник? - Хиялрик чашмиш яз, чиле акълурнавайди хъиз, ам базардин юкъвал алама...

Жасмина САИДОВА

2020-йис "Лезги газет" патал кьетенди хьун лазим тир. Амма, чна еке умудривди гузлемишай ам вири дуьнья патал кьетенди хьана - акьалтлай муракабди тир и йис чи бейнидай бажагьат акьатда. Ятлани, четинвилер гзаф авайтлани, шадвилевди кьейд ийиз кланзава хьи, хайи члалал акьатзавай чи газетдихь галаз алакьа хуьзвай ксарин кьадар тлимил хьанач, гьатта майдандиз цийи авторарни актатна, иллаки - жегьилар. И жигьетдай чаз "Лезги газетдихь" галаз датана алакьа хуьзвай чи амадагриз, газет клелзавай, ам подписка ийизвай, цийи теклифар гузвай - са гафуналди, кьайгьударвалзавай гьар са ватангьлидиз риклин сидкьидай сагьрай лугьуз кланзава.

Алатай йисан нетижаяр

Адет хьанвайвал, пешекар суварин вилик - Цийи йисан сифте йикьара, "Лезги газетдин" редакцияди йисан вахтунда кьиле тухвай кьвалахдин нетижаяр кьуна, кьилди кьачуртла, хайи члал хуьник

месэлайрикай кьхьизва. Хайи члал, меденият, адетар хуьнин, акьалтзавай несил ватанпересвилин тербиядаллаз члехи авунин важиблувал - и месэлаяр адан вири яратмишунра гьисс ийиз жеда, абуру рикл гьамиша секинсувал кутазва.

2020-йис чи уьлкведа Чехи Гьалибвили 75 йис тамам хьунинди тир. Гьаниз килигна, ам мусибатдин дяведин вакьияяр, Ватан душмандикай азад авунин рекье чан эцигай игитар, Гьалибвал мукьва авун патал зиллетар эхай халкьдин зегьмет рикел хуьнин ва баркаллувили йис яз малумарнай. И месэладиз талукь яз "Лезги газетдин", адет хьанвайвал, пуд чкадикай ибарат конкурс малумарнай.

ИкI, 1-премиядиз - 3000 манат - "Бахтуни накьвар" новелладай ("ЛГ"-дин 29-нумрада чапнава) Сулейман-Стальский райондин Асалдхуьряй тир шаир ва журналист АБИДИН КАМИЛОВ лайихлу хьанва.

2-премия - 2000 манат - дяведин темадай хьенвай са жерге макьалайрай Сулейман-Стальский райондин Эминхуьряй тир шаир ва журналист, "Лезги газетдин" саки виридалайни активный, тежрибалу мухбиррикай сад тир ХАЗРАН КЬА-СУМОВА кьазанмишна ("ЛГ"-дин 18, 20, 23-нумраяр).

"Хьсан шикил" ва "Икни жеда кьван!" конкурсар (премия - 1000 манат) "ЛГ"-дин редакцияда кардик кваз гзаф йисар я. Гьайиф хьи, алатай йисан вахтунда "Хьсан шикил" конкурсдин шартлариз жаваб гудай шикилар чав агакьнач. Гьаниз килигна, и номинация ичиз амукьнава.

"Икни жеда кьван!" номинацияда и сеферда "Калушар гьикI рахкурда?" юмореска кьхьей (2020-йисан 18-нумра) РОЗА МИНГЪАЖИДИНОВА гьалиб хьана. Адан аялар патал кьхьизвай куьруь, амма дерин манадин таьсирлу гьикаяйри, макьалайри газет клелзавайбурун итиж фадлай желбзава.

Алатай йисуз чна жегьил несилар хайи члалал ва литературал ашукьарунин ва абурун арада бажарагьлубур тайинарун мураддалди цийи мад са шумуд конкурс малумарнай.

ИкI, редколлегиядин кьарардалди, "Гевес кутадай премия" - 1000 манат ва диплом - пуд касдиз гудайвал хьана.

Сад лагьайди - тербиядин темайрай са жерге макьалаяр кьхьей Ахцега райондай тир чи газетдин амадаг НАРИМАН МАМЕДОВАЗ.

Кьвед лагьайди - члалаз ва медениятдиз талукь макьалайрин автор, Мегьарамдхуьруьн райондин

Гьа са вахтунда, пуд лагьай конкурсдин - "Виридалайни хьсан шир" (1000 манат ва диплом) - нетижаяр кьадайла, редколлегияди и йисузни кьве гьалибчи хьанва. ИкI, са премия Докьузпара райондин Цийи Кьаракуьредин юкьван мектебдин 7-классда клелзавай МЕРЛАН ЭЮБОВАЗ гудайвал хьана. Малум хьайивал, гададин рикI дидед члалал ва литературал гзаф ала. Ам хайи чилелни, адан тьбиатдални ашукь я. Адан ватандикай кьхьенвай ширар газетдин 5-нумрада чапнава.

Кьвед лагьай премиядиз Сулейман-Стальский райондин Кьварчагьрин хуьруьн юкьван мектебдин 10-классда клелзавай ЗАРЕМА КЬАДИМАЛИЕВА лайихлу хьанва. Дидекай хьенвай (2020-йисан 22-нумра) адан ширди рушан кьатунрал ва алакунрал дамах ийиз тазва. Баркалла кьез!

Конкурсра гьалиб хьанвай вири юлдашриз редакциядин коллективди агалкуьнар риклин сидкьидай тебрикзава ва инлай кьулухъни абурулай метлебу, маналу макьалаяр агакьдайдак умуд кутунва. Премиярни дипломар, редакциядиз атана, вахчуз жеда.

Цийи йисан конкурсар

Алукьнавай 2021-йис, РД-дин Кьилин везифаяр вахтуналди тамарзавай Сергей Меликован кьарардалди, Советрин Социализмдин Дагьустандин Автономиядин

челай артух ва ширрин кьадар 5 бендинилай тлимил тахьун лазим я.

Алатай йисара хьиз, чна юмординни сатирадин куьруь жанрайрин "Икни жеда кьван" ва уьмуьрдин рехнеяр арадай акьудиз куьмек гузвай "Хьсан шикил" конкурсарни давамарзава. И конкурсра гьалиб хьайибуруз гьардаз 1000 манат премия ва дипломар гуда.

"Гевесламышдай премия" - 1000 манат ва диплом - са шумуд касдивай кьачуз жеда. И кар патал хайи газетдин чинал жуьреба-жуьре хци месэлайрай кьил-кьилел алай макьалаяр гьана кланда.

Идалайни гьейри, литературадихь, члалан кьешенгвилехь галаз алакьалу жаванрин ва жегьилрин арада бажарагьлубур хьагьунин мураддалди малумарнавай пуд премияни кьуватда ама.

Сад лагьайди - виридалайни хьсан гьикаядин эсер (кьадар вини кьил пуд чарчелай артух тушиз, А4 форматдин чар, 14 кегль, 1,5 интервал). И конкурсда чпин яшар 35 йисалай виниз туширбурувай иштиракиз жеда.

Кьвед лагьайди - Дагьустандин вузрани колледжра клелзавай лезги студентрин арада "Виридалайни хьсан очерк" кьхьинай (кьадар вини кьил пуд чарчелай артух тушиз, А4 форматдин чар, 14 кегль, 1,5 интервал). Тема ачухди я.

Пуд лагьайди - мектебра клелзавай аяларин арада "Виридалайни хьсан шир" кьхьинай. Тема ачухди я.

Гьалибчиляр хьанва - мубаракрай!

кьетен пай кутурбур, газетдихь галаз сих алакьа хьейибур, хьсан макьалайрин авторар вузар ятла тайинарна, 2020-йис патал малумарай конкурсрин нетижаяр кьуна.

"Лезги газетдин" сад лагьай редактор, фольклорист, литератор, члехи алим, общественный деятель Гьажибег Гьажибегован тварунихь галай премия - 10 000 манат - милли журналистика, литература, илим вилик тухунин кардик лайихлу пай кутунай гузва.

2020-йисан нетижайралди, и премиядиз "Лезги газетдин" яшайишдин ва чарарин отделдин редактор Рагнеда РАМАЛДАНОВА лайихлу хьанва. Чи уьлкве патал акьалтлай четинди хьайи алатай йисан вахтунда агьалийрин яшайишдиз ва сагьламлилиз талукь жуьреба-жуьре месэлайрай кьил акьудиз, гьавурда тваз, газет клелзавайбурулай агакьзавай суалриз жавабар гьазуриз, Рагнеда Рамалдановади вич милли журналистикадин лайихлу векил тирди нубатдин сеферда тестикьарнава.

Лезгийрин машгьур лингвист, филологиядин илимрин доктор, кавказовед, РАН-дин ДНЦ-дин ИЯЛИдин бине кутур алимрикай сад, чи халкь паталди вичин метлеб садрани квахь тийидай ва вичиз тешпигь авачир урус члаланни лезги члалан таржумадинни баянрин (переводно-толковый) зурба словарь (35 агьзур гаф ава) багьишай Мегьамед Гьажиеван тварунихь галай премия - 5000 манат - лезги члал хуьник, чируник, ахтармишуник, девлетлу авуник пай кутурбуруз гузва.

И сеферда премиядиз "Лезги газет" клелзавайбуруз фадлай таниш автор, Хасавюрт райондин Кьурушрин хуьряй тир чи мухбир Гьажикьазим Гьажиеван тварунихь галай премия - 3000 манат - лезги члал хуьник, чируник, ахтармишуник, девлетлу авуник пай кутурбуруз гузва.

3-премиядиз - 1000 манатдиз - шиирралди хьенвай эсердай (14-16-нумрайра чапнава) Мегьарамдхуьруьн райондин Советский хуьруьн юкьван мектебдин муаллим Сулейман ПАШАЕВ лайихлу хьанва.

2020-йисуз хайи члалал публицистикадин диб кутур "Лезги газетдин" 100 йис тамам хьана. Лишанлу и вакьиа фикирда кьуна, алатай йисуз чна газетдин юбилейдиз талукь кьарнавай конкурсни малумарнай. Асул шартларикай сад лезги публицистикадин эсерар теснифуникай ибарат тир. Лезги халкьдин яшайишдиз, дуланажагьдиз, ацукьун-кьаргьуниз талукь и конкурсни пуд чкадикай - пуд премиядикай ибарат тир.

1-премия - 3000 манат - "Лезги газетдин" тарихдикай ва алай вахтуникай, "халкьдин чирагьдин" ишигь хуьнин кардик чпин пай кутур баркаллу ксарикай ва икI мад макьалаяр кьхьинай "Лезги газетдин" литературадин отделдин редактор, шаир ва публицист Мердали ЖАЛИЛОВАЗ гун кьарардиз кьачунва.

2-премия - 2000 манат - лап хьсан гьикая хьинай, газет клелзавайбуруз фадлай таниш автор, "ЛГ"-дин амадагрикай сад, Хив райондин Цийи Фригьрин юкьван мектебдин лезги члалан муаллим АБДУЛ АШУРАГЪАЕВАЗ гудайвал хьанва. 2020-йисан 35-нумрада чапнавай адан "Шаламрал алахьмир" макьала клелзавайбуру, гьамиша хьиз, хушвилелди кьабулнава. Адан кьелемдикай алатай йисуз милли газетдин 100 йис тамам хьуниз бахшнавай кьватални хьатнава.

3-премия - 1000 манат хьсан шиир кьхьинин шартлуналди гун кьетнавай. И премиядиз "Тебрикзава" шиирдин (2020-йисан 44-нумра) автор, Хив райондин Цийи Фригьрин мектебдин 11-классдин ученик Шамиль ГЪУЬСЕЙНОВ лайихлу хьанва.

Бут-Кьазмайрилай тир ТАМИЛА САЛМАНОВАДИЗ.

Пуд лагьайди - "Лезги газетдин" интернет-изданидин жегьил мухбир, шаир, критик МУРАД САИДОВАЗ.

Жегьил несилар, кьилди кьачуртла, мектебра клелзавай аялар ва студентар хайи члалал ва литературал желбуни ва абурун арада бажарагьлубур тайинарун мураддалди чна мад пуд конкурс малумарнай.

ИкI, "Виридалайни хьсан гьикая" конкурсдин - (3000 манат ва диплом) - чка и сеферда ачух яз амукьнава.

Кьвед лагьай конкурсдин - "Виридалайни хьсан очерк" - гьалибчи Кьурагь райондин Ашарин хуьряй тир ДГУ-дин филологиядин факультетдин урус ва лезги члаларин отделенидин студентка НАРМИЛЯ АБДУРАГЪМАНОВА хьанва. Ада вичин хайи хуьруькай, адан тарихдикай ва кьенин юкьуз авай гьалдикай, жемьятдин вилик акьвазнавай месэлайрикай хьенвай эсер газетдин 32-нумрада чапнава.

Республика (ДАССР) арадал атайдалай кьулухь 100 йис тамам хьунин юбилейдинди яз малумарнава. Республикадин гзаф асиррин тарихда и вакьиадин важиблувал зурбади я - 1921-йисан январдиз республикадин халкьар государствондин сад тир тешкилат - автономия яз тупламышун хьанай. Россиядихь галаз са-са уьлкведин сергьятра аваз, гьа са вахтунда кьилдин республика яз гележегдихьди финин кьарар дагьустанвири чпин вахуналди кьабулнава. Тарихдин кьхьияяр рикел хуьн ва акьалтзавай несил ватанпересвилин руьгьдаллаз тербияламышун - алай йисуз и месэлайрал кьетен фикир желбдай кьарар кьабулнава.

Гьаниз килигна, "Лезги газетдин", адет хьанвайвал, винидихь лагьанвай месэлайриз талукь конкурс малумарзава. Пуд чкадикай ибарат тир и конкурсдин премиярин кьадар виликдай хьиз амукьда: 3000 манат - виридалайни хьсан очеркдай, 2000 манат - публицистикадин макьаладай ва 1000 манат - лап хьсан шиирдай. Текстинин кьадар 4 чар-

Конкурсрин гьалибчийрин агалкуьнар пулдин премияралди (1-чка - 3000 манат, 2-чка - 2000 манат ва 3-чка - 1000 манат) ва "Лезги газетдин" дипломралди лишанламышда.

Алай йисуз чна мад са конкурс - "Йисан мухбир" - малумарзава. Премия - 3000 манат. "Лезги газетдихь" галаз алакьаяр хуьзвай ватангьлияр патал им лап хьсан мумкинвал я, гьикI лагьайтла, макьалайрин я темаяр, я жанрияр сергьятламышнава. Газетдин редакциядиз мукьвал-мукьвал макьалаяр рекье тун, халкьдин тлал алай месэлаяр кьараргьарунгерек я.

РИКЕЛ ХКИН: конкурсдиз рактурзавай макьалаяр басма авунвай кьуд чарчелай члехибур хьун лазим туш. Макьалайрин кьилел гьи конкурс фикирда кьуна хьенвай макьала ятла, кьейд авун чарасуз я! Конкурсдин шартлариз жаваб тагузвай эсерар гьисаба кьадач. Гьуьрметлу чи ватангьлияр, амадагар! Кьвехь алукьнавай йисуз анжах кьени крар, хуш хабарар агакьрай ва пешеда агалкуьнар хуьрай. Чна куь макьалаяр гузлемишзава.

Гъайиф устад

Эдуард АШУРАГЪАЕВ

Алатай йисан 19-декабрдиз бажарагълу композитор, РФ-дин искусствойрин лайихлу деятель, вич неинки лезги халкъдин, гъатта вири Дагъустандин музыкадин зурба декстрикай сад хъайи Мегъамед Азизханович Гъусейнов чи арадай акъатна. Гъайиф устад.

Мегъамед Азизханович гъина ва мус ханатла, ада вичин умуьрда Дагъустандин музыкадин культура патал гъикъван къваллахар авунатла ва вичелай гъуьгъуниз гъихътин ирс тунатла, аз чиз, инал лугъун лазим къевезвач. Композитордикай вири делилар икъван чъавалди чи республикадин СМИ-ра, ктабра, журналра ганва.

За и макъала кхьинин себеб, винидихъ къейд авунвайвал, бажарагълу композитордин умуьрдикай ихтилат авун туш. Заз зун Мегъамед Азизхановичагъ галаз гъикъ гъуьршмиш хъанатла, ада аз гъихътин кумек ганатла ва адан насигъатри аз гъихътин таъсир авунатла, гъадакай ихтилат ийиз къанзава.

Алатай йисан сентябрдин вацра аз рагъметлу композитор Сейфуллагъ Керимовакай ктаб кхьин патал материалар къватиз башламишна.

Делилар къватлдай фикир аваз зун Дербентда ва Махачкъалада гъаф ктабар ва газетар гъилелай авуниз мажбур хъана. Гъа ик са сеферда зун делиларин гъуьгъуниз Дербентдин музучилищедин директор Камилла Гъажимурадовна Магъмудовадин патав фейила, ада аз рагъметлу Мегъамед Азизхановичаз зенг авун меслят къалурна ва аз адавай гъаф къиметлу делилар жагъидайдакай лагъана. Жув студент тир чъавуз са шумудра акунвайтани, мукъувай таниш тушир касдиз гъикъ гъуьгъуниз ийида, ам закай инжиклу жедачни лагъана, суал гайила, Камилла Магъмудовади адаз вичи зенг авуна ва абурун арада, салам-калам хъайидалай къулугъ, ихътин суьгъбет къиле фена:

- Мегъамед Азизханович, зи студентрикай сад музыкадин рекъяй ктабар кхьинал машгул я. Адаз Сейфуллагъ Керимовакай ктаб кхьиз къанзава. Квевай жез хъайитла, аз адаз са кумек гун тлабзава.

- Ада ийизвайди лап хъсан кар я, чан руш, захъ галаз телефондин зенгиал алаз хъурай. Заз чизвай делиларикай гъихътин менфят къачуз къан хъайиттани, зун а карда адаз кумек гуз шад я.

И гафарин ван хъайи аз акъатна.

лувар акатна хъи, на лугъуди, зун гъасятда ирид лагъай цаварал акъатна. Гъа ийкъалай гъуьгъуниз зун бажарагълу композитордихъ галаз датана телефондин зенгиал алаз хъана. Жуван къвалахдин патар хъайи чи республикадин меркездиз фейила, зун адахъ галаз са шумудра гъуьршмиш хъана. Гъа ихътин гъуьршмиш сада аз адаз Махачкъаладин Р.Гъамзатован тварунихъ галай милли ктабханади зи ктабрин презентация тешкилзавайдакай аз аз вич аниз атана къанзавайдакай хабарна.

- Гъелбетда, чан хва, зун аниз къвенни ийида, экъечна трибунадихъ ви ктабрин патар хъайи къве гафни рахада, - лагъанай аз рагъметлуда.

Адахъ галаз хъайи гъуьршмишвилерай, суьгъбет-рахунрай, меслятчи аз вич къиле тухунай аз акуна хъи, Мегъамед Азизханович, дугъриданни, чъехи твараринни шабагърин, машгур ва къвалахдин рекъяй чъехи дережадин къулугъчи тиртани, ада вичин инсанвилдин дережар къусни квадарнавачир. Са тлимил къван вахтунда тиртани адахъ галаз танишвал тухвай бердин таъсирлувал фикирда къуртла, завай къусни ягъалимиш тахъана лугъуз жеда хъи, Мегъамед Азизханович инсандин гъавурда акъур, жегъил несилдиз насигъатчи хъайи, халкъдин культура патал умуьрлух зегъмет члугур ва чи музыкадин рехъ нурлу авур гъетрез ухшар инсан тир.

Коронавирусдин тлугъвал себеб аз, зи презентация къулугъ янай. За милли ктабханадин къулугъчидивай хабар къурла, ада аз гъукуматди мярекатар тухун ихтияр гун кумазди чпи зи ктабрин презентация тухуда лагъана, гаф ганай. Чаз акъавзайвал, къеннин юкъузни ахътин ихтиярар гъукуматди беъемвилелди ганвач. Зун хъиз а ийкъал вил алаз рагъметлу Мегъамед Азизхановични акъавзайвал. Гъайиф хъи, бажарагълу композитордиз а югъ къисмет хъанач: залум тлугъвал тамвилелди пуч жедалди ам вич чи арадай акъатна. Рагъмет хъурай вичиз!

Макъаладин эхирдай аз Мегъамед Азизханович Гъусейнован хизандиз, мукъва-къилийри аз вири лезги халкъдиз дериндай хажалат члугуналди, башсагълу гъуьгъуниз къанзава. Бубайрин мисалда лугъузвайвал, инсан, несилрин рикел аламай къван гагъда, рекъидач. Мегъамед Азизханович Гъусейновни вичин гъуьгъуниз авазрани манийра эбеди аз яшамиз жеда.

Тамашаярни, фильмаярни хор Паталди вуна теснифна гъаф. Атанац рикел ял ягун, ахвар, Умуьр харж ийиз, тавуна инсаф.

Сеслу я Самур ви авазар гвай, Чирагъ, Гуьлгери акъавзач

сефил. Фулфан вацуну, ви таъсирдик квай,

Ачухарзава дигедин гъуьгъул.

Гъакъисагъ зегъмет члугурвилай вун

Лайихни хъанва шабагъриз самбар. Бес я халкъдиз ви авазриз яб гун, Сураяр къелдай ванчив барабар.

Халкъди ганва ваз риклера майдан, Тварцин михивал мецел

хъайидай. Тарат хъиз на ам тухвана клубан, Къаз, гъалибвилдин къвенкъвел хъайидай.

Пианинони члагъан хъанва кис, Галукъ тийизмай таниш тир гилер. Ийизва гъузет, лап аялри хъиз, Уяхардай сад тупарин гелер.

Абдул АШУРАГЪАЕВ

Гуьзлемишзава

Композитор
Мегъамед Гъусейнован
экуь къаматдиз

Пайгъамбардин твар къисмет хъана ваз,
Пудра тикрарна бубади гайи.
Хъуьгуьл, милайим къилих хъана ваз,
Декъикъайрилай дидеди хайи.

Рикъ ацукънай ви мезрейрал къани,
Яшайишда гъич атлун тавур вил.
Ам ватан тир ваз къисметди гайи,
Ачухар авур, дегишай гъуьгъул.

Сабурлудаказ гуз хъанай на яб
Рахадайла къвед, авазлу билбил.
Авуначир на садрани гъисаб
Гъикъван къунайтла на абуроз зил.

Амма тек са кар хъана ваз аян,
Гъатайла рикле авазар дагълух:
Къевезвайди уьрел легъезар къян.
Жуваз дидед члал жердавай ачух.

На илгъамар ви туначир къулугъ,
Чи меркезрани ийидайла къел.
Къекъуьнар гъаф авазриз талукъ
Авунай гумрагъ, хъейи на рикел.

Рагал ашукъ аз, мугъдайвал лекъре,
Башламишна на авазрин къвалах.
Ачух хъанай ви гъиссерин уьлкве,
Тахъай вичик гъич я фурс, я дамах.

И теъгерда на, акъвазун течиз,
Тамамарзавай ви риклин буйругъ.
Вафалу хъана, халкъдизни чилиз,
Аскерди хъиз на ийизвай къулугъ.

На чи дагъларин медениятда
Туна зурба тир ви авазрин гел.
Машгур хъана вун инсаниятда
Композитор хъиз гъиссерин гъуьгъул.

А "Дагъустандин авазрин рангар"
Сюита ва гъакъ драма "Эмин",
Ви опера тир "Шарвил" пайгар
Хъхъанва яржар чи лезги чилин.

Рапсодийрини авазрин милли
Ийизма руьгъдин къанажар нурлу
А "Лалаандин авазар" сейли
Кантатаяр аз амуькнач сирлу.

Лезги къилихрикай...

Мариф КЪАДИМОВ,
карчи, физикадинни математикадин илимрин кандидат

ДУСТАР! Ша чун къе чи лезги къилихрикай ва абур гъикъ хъсанардатла, гъадакай рахан. Четин месэлайриз дурум гун ва абур арадай акъудун патал жегъилар лезги руьгъ квайбуру тербия гана чъехи авун, и кардиз къетлен фикир гун ва и рекъе гъакъисагъвилелди зегъметни члугун герек я. Заз чиз, и меслятдихъ галаз гъар са лезги рази жеда.

Таб тавуна лугъун, аз жувани и крарикай датана фикирзава. Са шумуд йис идалай вилик аз "Агалкъунрин тарих" ("История успеха") къил гана чи халкъдин векилар тир карчийрикай макъалаяр (очеркар, агъвалатар, къисаяр...) кхъиз къан хъанай. За фикирнай, карчивилин рекъе авай лезги стхайрин агалкъунри ва умуьрдин рекъи чи жегъилрин гъевес хажиз, абурлау чешне къачуз кумекда. Амма, гъайиф хъи, чпикай кхъиниз гъазур тир ксар жагъурун четин кардиз элкъвена. Зун и месэладин патар хъайи ФЛНКА-дизни акъатнай, гъайиф хъи, чпикай ва чпин рекъикай ихтилатиз къан хъайи карчийр зал гъалтнач. Бязибур гъатта ихътин фикирдин гъавурдани дуьздаказ акъунач...

И кардин таъсирдик кумаз аз гъуьгъунлай жергедин лезгийрин къилихриз дериндай дикъет гуз: абурун къетленвал квекай ибарат ятла, маса халкъарив гекъигайла, квелди тафаватлу ятла чириз къан хъана. Вуч паталди? - суал гунни мумкин я къелзавайбуру. Кар анал ала хъи, гъар са жемиятдин агалкъунарни татугайвилер - абур авай гъаларилай, шартларилай (къецепатан лишанрилай) хъиз, гъакъ къенепатан гъерекатрилайни, къуватдилайни аслу я. Чи халкъдин "психологический" къамат, яни инсанрин умуми къилихар, чпи чеб тухузвай къайдаяр, арада авай рафтарвилдин дережа гъа ихътин къенепатан лишанрикай сад я. И кар себеб аз, аз интернетда, соцсетра къилдин ксари - чи миллетдин векилри - чпи чеб тухузвай къайдайри аз, и темадихъ галаз алакъалу аз къхъенвай баянриз фикир гана. Лугъун хъи, пара рекъерай - эдебдинни ахлакъдин, савадлувилдин ва ик мад - чав агъкъдайбуру тлимил ава. Им маса халкъарини хиве къазвай къвалах я.

Амма, лагъана къанда, чи къилихрин зайиф терефарни авачиз туш. Са патар хъайи лагъайтла, чи умуми хесетрикай сад - артухан ихтибарлувал я: пара вахтара масадан гафарик таб квайди чи къилиз къевезвач, герек авай, авачир кайлар масадбуруз рикъ ачухзава, пара вахтара вахъ галаз таб квал рахазвай, гъатта женжелвалзавай касдин "макъамрихъни" яб акалзава. Мукъуь патар хъайи лагъайтла, лезгиди пара вахтара вич "индивидуалист" хъиз тухуда, ада вич ва вичин руьгъ маса касдиз (гъукумдизни) табий ийидач. И къилихдин къуват екеди я. Амма, гъайиф хъи, бязи вахтара, маса касдихъ галаз рафтарвалдайла ам терсвилди (упрямство) элкъведа. И кардин къилин себеб - адан умуьрдин (къастарин, мураддин, къилихрин) бинеда авай ивирарни принципар жуван халкъдин, инсаниятдин тарихди тестикъарнавайбуру тахун я.

Гъелбетда, къилихрин зайиф патари умуьрдин еке манийвалзава. Мисал аз, рахунар (переговорар) тухудайла, ихътин касдин «позиция» зайифди жезва, жува дуьшуьшдай лагъай гафунин лукъ хъана, адакай отказ хъувун азаб жезва. Ахпа и манийвилер яваш-яваш еке татугайвилериз элкъвезва: гъилевай къвалах жуваз къанивал къилий-къилиз тухуз, риклевай мурадар къилиз акъудиз жезвач. Садра-вадра вилик эцигнавай мурадар, къастар къилиз акъат тавурла, жегъилдин рикъ хазва. Адан гъилей кар къевезвач, маса члугу (лугъун, пехилвал хътин) хесетри винел пад къачузва (ички хъваз эгечизава, тиряк члугъазва...). Четин мадни еке месэляяр арадал къевезва...

Чи миллетдин векилрин къилихар зайиф терефрикай азад хъун патал, чи хуьрера ва районар информациядин ва тербиядин къвалах дуьздаказ эцигна къанда. И карда виридалайни еке нетижа къачуз жедай чка хизан ва мектеб я. Чи аялриз гъевечизамаз халисан ивирар, принципар вучар ятла чирна ва абурун таъсирдик экечиз кумекна къанда. Гъа са чъавуз спортдин, илимдин ва маса рекъерай къастар-мурадар вилик эцигна къилиз акъудунин карда абурок руьгъ кутун герек я. Ик хъайитла, шакус, чъехи жердавай абурок хизандиз, халкъдиз ва инсаниятдиз вафалу тир, хийир гъидай, къели къилихрин инсанар жеда.

*Жуван лезги тварцел дамахдалди
вилик вуна мус ва гъи чкадал
лезгивал къалурнатла, рикел хкваш!*

*Там са инсан хъун патал, аял
ИНСАНрин арада чъехи хъун герек я.*

*Умуьрда ихтибарлувал къазанмишиз
алахъ, амма жува масадбуруз
артухан ихтибар ийиз гъерекатмир!*

*Умуьрдин дибда жуван халкъдин,
инсаниятдин тарихди тестикъарнавай
ивирарни принципар тур!*

Сажидин САИДГЪАСАНОВ

Сулейман-Стальский райондин школайра ва маса коллективрани карханайра чна, 1990-йисуз тешкилнавай "Куьредин ярар" твар алай культурадин макандин векилри: Шихнебиев Нажмудина, Агьмедпашаев Агьмедпашади, Камилов Абидина, гьабурухъ галаз зани, чи ширир гваз экьечлиз, мяре-

най. Са юкьуз заз Кьасумхуьруьн муькьуьн вини пата, цийиз кутунвай хуьруьн ПМК участка, машинар ремонтдай, гьатта алай ширер цийи хьийидай мастерской ачухнава лагьана, ван хьана.

Зи шадвилин а кьил авачир. Сад ава ван хьун, садни - жуван вилералди акун. Гьална за жуван "копейка" дуьз и мастерской ачухнавай чкадал. Зун хьиз, инал мад инсанар кватл хьанвай. Вири рахунрик квай, амма вичел мешребар алай, ацлай лацу якарин, пагьливандиз ухшар авай са жегьилди кьвалахзавай. Машиндиз килигдай нубат зал 8 касдилай гуьгьуниз агакьун лазим тир. Амма и юкьуз зал нубат атанач. Пакадин юкьуз лагьайтла, заз Агьмедуллагьахъ галаз таниш жедай, мастерской тукьлуьрдай ихтиярар кьачун патал кватлай кьван документрикай, бюрократри авур инжиклувилерикай яргьалди суьгьбетардай мумкинвал хьана. Хьсан пешекар хьиз, кьени кьилих, хьуьтуьл мез авай, сивел хьвер алай кас тир адал за ма-

Хьсан инсанар ва пешекарар

катра иштиракзавай, школайра кьелзавай аялрикай алакьунар авайбур жагьуриз, майдандиз акьудзавай.

И сеферда, тукьлуьрнавай пландин бинадаллаз, чи коллективдин иштиракчир, кьиле машгур писатель Абдулбари Магьмудовни аваз, Цийи хуьруьн школадин мярекатдиз атанвай. Кьиле директор, тешкилатчи аваз, са шумуд муаллимдини чи мярекатда иштиракзавай. Абурун арада, заз гуьгьунлай чир хьайивал, **Тамила ХАСПУЛАНОВНИ** авай. Мярекатра са шумудра акунатлани, адахъ галаз мукьувай таниш хьун заз кьисмет хьаначир.

Амма **ИСЕДУЛЛАЕВ Агьмедуллагь** заз мукьва кас хьиз акахьна, чир хьана. Чи чирхирвални жувахъ "Жигули" машин аваз хьуналди тир. Чи хуьруьн агьалийрин арада машинар авайбур, зунни кваз пуд кас тир. Маларин духтур Гьарун, тракторист Шихмегьамед ва «копейка» авай зун. А вахтара, машинар ремонтдай мастерской авачиз, зун са шумудра Каспийск шегьердиз физ, хта-

жал хьайи гьар сеферда мукьвадал хьиз, кьил члугвадай.

Инсанар я, кьисметар я, кье акурди, пака ахкван тийидай. Са сеферда кьил члугур члавуз, мастерскойдин варарни сергьят кьевирнавай цацарин жугьунни агалнаваз акун. Кьуншияр тир церин идарадин векилривай хабарар кьурла, Агьмедуллагь са вацран вилик рагьметдиз фенвайди чир хьана. Гьайиф хьиз, завай адан юлдашдиз, акахьна течирвилей, адет тирвал, фена баш саг хьурай лугьуз хьанач.

...Инсанар гьамиша саламат яз амукьдач, амма Агьмедуллагь ва адан уьмуьрдин юлдаш, неинки тек са зи, гьакл чи райондилай кьеце патара авайбурун риклерани багьа, чеб кланардай кьилихрин инсанар яз ама. Куй, чпин сураара нурар хьана, женнетдин иесияр хьурай! Агьмедуллагь хьсан пешекар ва Тамила хьсан муаллим яз, тарсар гайи аялрин, райондин муаллимрин члехи коллективдин кьуллугьчийри, гьар сеферда, абурукай ихтилатар кьвайтала, чими келимайралди рикел хкизва.

Мисалар гьахъ я

Шагьабудин ШАБАТОВ

Гьамиша лугьузва за жуваз: вуна гьич са затлуьнзни фикир гумир, телевизордиз килигмир, анай лугьузвай гафар риклив кьамир, ван хьайидини, хьанач лагьана, чуькьни тавуна ацукь, жуван бедендиз зарар гумир. Ваъ, акьвазиз жезвач, гьикл лагьайтла, рикле авайди лагьайла, са затни арадал атун тавуртлани, регьят жезва. Са чуькьни тавуртла, жув чан алай мейитдиз элкьезвни кичезва.

22-мартдин пакамахъ "Вести" программадай корреспондентди са дишегьлидивай "Куьне кув усадьбадай хьайи яр-емиш гьиниз ийизва?" - лагьана жузунай.

А кесибди, ухьт аладарна, жаваб гузва: "Гьиниз ийида кьван, жува незва, кьуншийриз, чирхчирриз гузва, амайбур калайра туна кьевирзава, цик кутазва, компотар, мурабаяр ийизва".

- Маса вучиз гузвач, муьштерияр авачни? - Ава, амма маса гуникай хийирдилай гзаф зиян жезва. Абурун базардал тухуз рекьиз пул це, маса гудай чкадиз 300 манат це, югьди кьвачел акьваз, югь кубтягъ хьайила вун 150-200 манатдин иеси жезва. Мад бес, заз ви суалар гумир, атла базарда кьайда тур, ана алвер ийизвайбур вужар ятла акь.

И арада зи рикел ихьтин мисал хтана. Малла Нисредина гьар юкьуз базардай 10 кепекдай какаяр маса кьачуз, рангарни ягьиз, 9 кепекдай маса хгудалдай.

"Я Малла, вуна акл вучиз ийизва, ваз аникай вуч хийир жезва?" - лагьана хабар кьурла, ада жаваб ганалдай: "Зун хийирдихъ галайди туш, за кар-кеспи авачиз кьвале ацукьна

вучзава, кланзавайди алвер я, жувни халкьариз виле аквада".

Яраб, лугьузва за, чи девирда хьиз, жува зегьмет члугуна арадал гьайи затлар азаддиз фена базарда маса гана, кьлф хьуьрез хкведай вахтар хкведач жал? Зегьметчийрин иви фитинзавай "зилиярни", "ветлер" мускьери жедайтла, абуру тух хьайи югь аквадатла? Заз чиз, ваъ. Гьикл лагьайтла, иштягъ фу недай арада кьезвайди ялда, а "кесибарни" жедайдавай кьаних жезва, манатдикей кепек хкудиз клан жезвач, манатдал манат эхцигун лап члехи агалкьундай гьисабзава. Гьамни алакьун я кьван.

Чи девирда чун Ленин бубадин веси рикле-ваз члехини хьана, яшамини. Ада чаз хьсан-диз кьелунин веси туна, гьаклни лагьанай: "Ни кьвалахда - неда буллух, ни кьвалахдач - чавай кьулухъ".

Гила "Ельцин бубадин" веси гзафбурун риклера гьатнава, мягькемдиз чкаярни кьунва. Ада лагьанай: "Низ гьикьван кланзаватлани, азадвал кьачу, нивай гьикл алакьдатла, кьазанмиша". Им гзафбурун риклин мурад тир кьван, агакьзава абуру чпин риклин мураддрив. Кланзавайди пул я, инсанвал, ягь-намус тахьайтлани жезва кьван! Мад вуч ийида, девир я ман, муьтлуьгъ хьуниз вун кланзни-такланз мажбур жезва. Са капуну ван ийидач кьван. Вири авай рехъ уьлчуьдай гьисабиз, яд фидайвал пер язава зани, маса патахъ, клан хьайитлани, фидай рехьер агал хьанвайди хьиз ава заз. Хийирдиз хьурай ман! Девирдин лишанар я, эхи авуна кланда.

Инсанвилер алатзава рикелай, Кьенин юкьуз кьилинди пул, девлет я. Бязибурун нагьв кими туш вилелай, Бязибуруз сагьиб амач - хевлет я.

Цийи жуьре тестикьарнава

РФ-дин премьер-министр Михаил Мишустин "Вуздик онлайн-жуьреда экечлун" суперсервисди кьвалахунин кьайда тестикьарнава. Идан гьакьиндай гьукуматдин кьарар январдин эвелдай ихтиярриз талукь делилрин официальной интернет-порталда чапнава.

Цийи кьайдадин бинедаллаз, абитуриентривай вузрик экечлунин кампаниядал яргьал мензилда аваз гуьзчивал ийиз жеда. Чпин гьерекатар абуру электронный кьулуналди тестикьарун лазим жеда.

"Суперсервисдин сад лагьай пай уьмуьрдиз кечирмишунин макьсад образованидин тешкилатриз, чирвилер гун патал, мектебар акьалтарнавай жегьилар кьабулунин мумкинвал таьминарун я", - кьейднава документда.

Сервисдин кьвалахдал пуд идаради: РФ-дин рекьемрин кьвалах виликди тухунин, алакьадин ва массовый коммуникацийрин, гьаклни кьилин образованидин ва илимдин министерствуйри ва Рособрнадзорди гуьзчивалда.

"Вуздик онлайн-жуьреда экечлун" сервис Госкьуллугьрин сайтда 2020-

йисан 20-июндиз кардик кутунай. Сифте кьилляй адак Россиядин 54 вуз экечлунай, 2021-йисуз аник мад 100-далай виниз вузар экечлун гуьзлемишзавай. Пландик кутунвайвал, вири уьлкведин майданда и кьайдади тамамдиз 2022-йисалай кьвалахун лазим я.

Вуздик экечлун патал документар гила кьабулдай комиссиядиз тефена, яни яргьал мензилда аваз вугуз жеда. И кар патал вуздик экечлун кланзавай касди электронный кьулунин сертификат кьачун лазим я. Мад са кьетленвал адакай ибарат я хьиз, гила документар рекье тун патал ЕГЭ-дин нетижар малум жедалди акьвазун герек туш. Арзаяр 20-июндизлай 17-августдалди кьабулда.

"Вуздик онлайн-жуьреда экечлун" сервисдин куьмекдалди гила абитуриентривай жеда: экечлундай вуз хьагьиз; адак экечлун патал лазим арза ва документар рекье тваз; алава тир имтигьанар кьиле тухудай вахт чириз; конкурсдин сиягьра чпи кьунвай чкаяр вилив хуьз; арзадик дегишвилер кухтаз; вуздиз кьабулнавайдакай чириз. Вири и гьерекатар Госкьуллугьрин www.gosuslugi.ru сайтдин куьмекдалди кьилиз акьудиз жезва.

Йисалай-суз артухарда

Уьлкведин вузра кьелунин 2022/23-йисар патал хьун лазим тир бюджетдин чкайрин кьадаар тайнарнава. Талукь тир кьарардал алатай гьафтеда Россиядин кьилин образованидин ва илимдин министр Валерий Фалькова кьул члугуна, хабар гузва идарадин информациядин кьуллугьди.

Алай йисуз вузрин арада бюджетдин гьисабдай тир 588 агьзур чка пайда. Образованидин вири дережайриз талукь чкайрин кьадаар, алатай йисав гекьигайла, 11 561-дан гзаф хьанва. Виридалайни гзаф кьадаарда аваз йикьан (очный) магистратурадин программайриз талукь чкайрин кьадаар артухарнава. Аниз бюджетдин гьисабдай кьабулзавайбурун кьадаар эхиримжи 5 йисан вахтунда сифте сеферда яз гзафарнава. Ик, магистратурадин чка-

яр 5,7 агьзурдан артух ва санлай кьачурла 103,1 агьзурдаз барабар хьанва. Жегьил алимар-ахтармишунардайбур гзаф хьунин макьсадалди аспирантура авай бюджетдин чкаярни артухарнава - вузрин ва илимдин тешкилатрин арада 17,5 агьзур чка пайда. Ординатура пайзавай чкайрин кьадаарни и йисуз 2,4 агьзурдан гзафарда ва санлай кьачурла 19,7 агьзурдаз агакьда. Бюджетдин гьисабдай, яни пулсуздаказ ординатурадиз кьабулдай чкаяр 13% виниз артухарунин бинеда здравоохраненидин кьурулушда арадал атанвай духтуррин кьитвал яваш-яваш тлимиларун ава.

РИКЕЛ ХКИН, РФ-дин Президент Владимир Путинан кьарардалди, 2024-йис алуькьдалди, гьар жуьредин регионра арадал атанвай гьалар фикирда кьуна, йисалай-суз артухардайвал я.

Мад сад агакьнава

Алатай йисан эхиримжи йикьара Мегьарамдуьруьн райондин нубатдин школадив аялар санай масаниз тухун патал герек цийи "Газель" микроавтобус агакьна. Кьелпир-Кьазмайрин юкьван мектебда кьелзавай аялри школадин ихтиярда вуганвай алай аямдин ва хатасуз улакь чпиз Цийи йисан суварин вилик авунвай халисан савкьят яз кьабулнава ва и кардал иллаки разивалзава, кьейдзава муниципалитетдин информациядин центради.

ципалитетдин мектебрин улакьрин парк махсус транспортдин 12 машиндалди цийи хьувунва. Фарид Агьмедова кьейдзавайвал, мектебра кьелзавай аялар ва муаллимар патал кьулай шартлар тешкилун образованидин кьурулушдин кар алай месэлайрикай сад я.

Мектебриз - улакьар

Хазран КЬАСУМОВ

Цийи йисан вилик Сулейман-Стальский райондин умуми образованидин 3 школади цийи автобусар кьачуна. Кьилди кьачуртла, Герейханован 2-нумрадин, Зизикрин юкьван школайри ацукьдай 11 чкадин "Газель" маркадин автобусар,

Маидин Кьараханован тьварунихъ галай Кьварчагьрин юкьван школади 15 чкадин "Форд" машин кьачуна.

Кьейд ийиз кланзава, 2019-йисуз райондин школайри 8, 2020-йисуз 2 машин кьачуна.

Вири автобусар школьникрин хата-сузвал хуьдай тадаракаралди, гьабуркай яз ГЛОНАСС системадалди таьмин я.

Алюсет Азизханован - 65 йис

Алюсет Межмедиевич АЗИЗХАНОВ. Бажарагълу журналист, жемиятдин деятель, яргал йисара РД-дин Общественный палатадин председателдин заместитель, 2000-йисалай инихъ региондин мергьяматлувилин (РБОО) "Набат" тешкилатдин регъбер, Урусатдин журналистрин Союздин член, ЮНЕСКО-дин ва РД-дин журналистрин Союздин "Къизилдин къелем" премийрин лауреат, "Ватандин вилик лайихлувилерай" II дережадин ордендин медалдин сагиб, публицистикадин "Говорит Махачкала" (1997), "Испытание трагедией" (2003), "На службе обществу" (2020) ктабрин автор, къени къилихрин инсан. Ам Дагъустанда чин тийидай кас бажаргъат ава. Жуьреба-жуьре халкъарин члехи форумрани конференцияра иштиракзавай камаллу дагъви Урусатда, гъатта дуньядин бязи пилперани кваз машгур я.

Мукъвара, 10-январдиз, вичин 65 йисан юбилейдин вилик, Алюсет Азизханов хайи ватандиз хтанвай, Ахцегърин тарихдин ва край чирдай музейда чахъ - райондин "Цийи дунья" газетдин къилин редактор Дашдемир Шерифалиевахъ, тарихдин ва край чирдай музейдин директор Агъмед Дагъларовахъ ва чкадин телевиденидин (АТВ) директор Таира Муспагъовадихъ галаз гуьруьш хъана.

рин, жемиятдин сад тир къуватралди абур ина вахтуналди яшамаш жедай чайралди, тлуьн-хъун, пек-парталдалди таъминарна, гъакI ихтиярар, намус, лайихлувал хуьзни куьмекна кланзавай. И месэлада чун РД-дин руководстводин куьмекчяр хъана. Месела, гъа сифте йисуз чи тешкилатдин тежрибалу къве юристди, катая 150 касдиз чпин ихтиярриз талуьк вири жуьредин куьмекар гана. 300-лай артух ксар пек-парталдалди, пулдин такъатралди, аялар ктаб-дафтардалди таъминарна. Кайбурун месэлаяр ашкара авун ва абуроз куьмекдин рекъер тайнарун патал республикадин ва уьлкведин газетрани журналра публицистикадин цудралди макъалаяр хъена, жавабдар чиновникрин иштираквал аваз гъар жуьре форумрани конференцияр тешкилна. Аялар ял ядай лагерра тайнарна ва икI мад. А вахтарив гекъигайла, гъелбетда, гила НКО-рин везифаяр тимил ва асант я: хуьрера гъилиз мажиб къведай зегъметдин чкъар авачиз патарих алатзавай (зегъметдин мигрантар) жегиьлрин, РФ-дин гражданство къабулиз кланзавай ватангъилирин, етимринни кесиб хизанрин къайгъуяр ава. Пулдин такъатар гъинай къевеза лагъайтIа, РФ-дин ва Халкъарин арадин гъар жуьре форумрани программаяра иштиракиз, грантар къачузва. Кесиб ва игътияжлу инсанриз куьмекдай, республикада гражданвилин жемият вилик тухудай акъван хъсан фикирарни проек-

сомолрин тIварунихъ галай паркуна надир 60 тар атIана, Урусатдин тарихдин музейдин дарамат эцигиз клан хъайила, чиновникрихъ галаз гуььжетриз экъечIна. Нетижда халкъдин ял ягъуниз лайихлу чка хуьз алакьна, музей лагъайтIа, Имам Шамилан куьчеда жуьмя-мискиндин патав эцигна.

Ихтилат кватая чкадал къве йис вилик федеральный СМИ-дин такъатри Москвада мехъерик, гуя тфенгар яна лагъана, дагъустанвийрин аксина къарагъарай нагъакъан гъарай-эвердин дуьшуьшдал акъвазин. Республикадин Общественный палатадин председателдин заместитель яз, за жуван силис тухвана. Мехъерин иесийрихъ, иштиракчирихъ, шагидрихъ галаз гуьруьш хъана, кардиз шагидвал ийизвай справкаяр кIватIна, мехъерзавай жегиьлрин тереф хвена. Гъакъикъатда а мехъерик гъич садани туптфенг, гъулле ягъ тавурди тестикъ хъана. Вири гъарай-эвер чи дагъви-яр къацурунин чIуру ниятар аваз къасухдай авунвай хаинвал тир. Сир туш хьи, къе дагъустанвийриз Москвада ва члехи шегъерра, гъайиф хьи, къвед лагъай сортунин инсанриз хъиз килигиз, яшамаш жедай чкадин ва кIвалахдин патахъай законсуз манийвилер эцигзава. Халкъарин арада къал твазвай ихътин дуьшуьшрани чна чи гаф лугъузва.

■ **Дугъриданни, им куь патай гражданвилин еке видегъваля. Гъа**

Уьмуьрлух - халкъдин къуллугъда

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

Алюсет АЗИЗХАНОВ 1956-йисан январдиз Ахцегъ райондин Чеперин хуьре, зегъметкеш члехи хизанда дидедиз хъана. Буба Межмедина (ам Ватандин Члехи дяведин иштиракчи, гъилий гъар са кар къведай надир устIар ва хъсан суьгъбетчи тир, 2002-йисуз кечмиш хъана) ва мегърибан диде Зуьгъреди (дяведин ва гуьгъуьнин четин йисара ада Чеперин хуьруьн колхозда бригадирвал авуна, эхиримжи йисара Ахцегъа гъвечIи хва Къабиллахъ галаз яшамаш жезвай, 2018-йисуз 98 йисан яшда аваз рагъметдиз фена, Ахцегърин сураара кучукнава) веледар гъвечIи чIавалай зегъметдиз ва халкъдиз вафалу халис инсанар яз вердишарна. Хизанда пуд лагъай аял тир Алюсет пара вахтунда 104 йисан яшдиз акъатна, дуньядин вири укIуь-цуру акур Эсмер бадедихъ - члехи дидедихъ галаз яшамаш жез (гъавилий адал "къарид хва" лакабни акъалтна), гъадан камаллу насигъатрик кваз члехи хъана.

Чешнелудаказ хуьруьн школа, Махачкъалада ДГПИ-дин филфак клелна. Хайи хуьруьн школада муаллимвална, Советрин Армиядин жергейра къуллугъна, РД-дин МВД-дин къурулушда яш тамам тахъанвай аялрин тербиячи хъана. 1990-йисалай эгечIна дуьз 15 йисуз Алюсет Азизханова Даградио-да редактордин, информациядин хилен заведующийдин, информациядинни аналитикадин авторвилин программадин ведушийвилин жавабдар везифаяр тамамарна. 2000-йисан октябрдилай Дагъустандин мергьяматлувилин коммерциядинди тушир "Набат" тIвар алай жемиятдин тешкилатдин киле акъвазна (къевевайдан гъил

къун, инсандиз алакьдай куьмекун Алюсетан къанажагъ-къилихдив, уьмуьрдин рекъив къунвай кар тир ва гъавилий адалай ам иллаки хъсандиз алакьзава). РД-дин Общественный палатадин вири созырин член (тешкилай 2007-йисалай къуллугъ), эхиримжи къуд йисуз палатадин председателдин заместитель хъана. Гъукуматдин къуллугъдилай лайихлу пенсиядиз экъечIнаватIани, ам жемиятдин кIвалахдин яцIа ава, азад вахтунда публицистикадал машгур жезва, гъакIни шириар кхъизва. Мисал яз, чи машгур манидар Селим Алагъярова тамамарзавай "Диде чан" манидин гъава рагъметлу композитор, РФ-дин искусствойрин лайихлу деятель Мегъамед Гъуьсейнован, чIалар Алюсетанбур я.

Гъуьрметлу хизандин къил яз, веледарни хтулар тербияламышзава. Къилди къачуртIа, хва Сабир, къизилдин медалдалди хуьруьн школа, яру дипломдалди Даггосуниверситет, РФ-дин Гъукуматдин патав гъай халкъдин майишатдин Академия, МГТУ-да Бауманан тIварунихъ галай учебный центр акъалтIарна, илимдин кIвалахрал машгур я. Къилин пешекарвилин образование къачунвай Жамиля вичин хизандихъ галаз Москвадин патав Подольск шегъерда дуланмиш жезва.

■ **Алюсет Межмедиевич, эвелимжи нубатда, цийи ктаб акъатун, ам халкъди хушдиз къабулун ва 65 йисан юбилей чна вазрикIин сидкъидай мубаракзава. Фикир гайила, куьн гъукуматдин сиясатдин, инсанрин яшайишдин ва ахлакъдинни руьгъдин важиблу месэлаяр жемиятдин тешкилатрин куьмекдалди, мергьяматлувилин къанунралди гъализ алахъзава. Коммерциядинди тушир мергья-**

матлувилин жемиятдин тешкилатар Урусатда, Дагъустанда пара авани? "Набат" тешкилат гъикI арадал атана ва адан кIвалахдикIай вуч лугъуз жеда?

- Росстатдин делилралди, 2009-йисуз РФ-да регистрация авунвай ихътин тешкилатрин къадар 666,9 агъзур тиртIа, 2018-йисуз 219,5 агъзурдал ахватна. Акъазвайвал, эхиримжи йисара НКО-рин къадар тIимил жезва. Дагъустандани сифте, гатун марфадилай къуллугъ къарникъузар хъиз, абур пара арадал атана. Себеб - къунши Чечен республикада сифте 1997-йисан ва иллаки къвед лагъай дяведикди (1999-йисан августдиз чал яракълу бандитри гъужумна эхир) агъзурралдикатайбур Дагъустандиз акъатна. Дяведин тахирсуз къурбандриз элкъевена катнавай дишегълийриз, аялриз, къуьзекриз тади галда куьмекар герек тир. Гъукуматдихъ ахътин къуватар тахъуниз килигна, дагъустанвийр чпин хушуналди куьмекдиз къарагъна, жемиятдин тешкилатар арадал гъана. Алай вахтунда, Дагъустандин Минюстдин Управленидин делилралди, ина 2732 общественный объединение регистрация авунва. Абурукай 932 диндин - мискиринбур я. 734 тешкилатдихъ региондин статус ава. Вирироссиядин ва регионрин арадинбур 80, чкадинбур - 121 ава.

"Набат" НКО за 2000-йисан октябрдиз Урусатдин куьчарунин (переселенческий) тешкилатдин форумдин Исполкомдин председатель, миграциядин сиясатдин рекъий Гъукуматдин комиссиядин член Лидия Ивановна Графовадин (пара хъсан кас тир, и мукъвара ам кечмиш хъана) теклифдалди тешкилна. А макъамда Чечнядай Дагъустандиз мажбуридаказ 300 агъзур кас атанвай. Гъукуматдин чиновник-

тар ава хьи, гъайиф, пара крар пулдин такъатрин къитвиле акIизва. Агъваллу карчи ксаривай спонсорвилин куьмек тIалабуздин мажбур жезва. Гъелбетда, жемиятдин коммерциядинбур тушир мергьяматлувилин тешкилатриз гъукуматдин куьмекдин игътияж ава.

■ **Алюсет Межмедиевич, чаз чиди хьи, яргал йисара куьне РД-дин Общественный палатадин председателдин заместительвиле кIвалахна. И тешкилатдин везифа-яр кесиб халкъдиз куьмекуникай, гражданвилин адалатлу жемият вилик тухуникай ибарат я, тушни?**

- Санлай къачурла, эхъ. Гражданвилин жемият лишанламышзавай экономикадинни карчивилин, яшайишдин хилен, халкъарин арадин алакьайрин, образованидин, медицинадин, культурадин, чкадин самоуправленидин ва жемиятдин важиблу са жерге маса месэлаярни къетIен дикъетдик кутазава. Анжах са 2017-йисуз гъар жуьре законопроектрай чна 70 экспертизадик заключенияр гъазурна, гъукумдив агакъарна. Квез чидатIа, Общественный палата - им гуя жемиятдинни гъукумдин алакьайрин муьгъ я. Законар теклифдай ихтиярни ава. Вичин къарарар анжах теклифдинбур я. Гъавурда авай камаллу гъукумдаррини чпелай кар аслу чиновникри абурукай менфят къачуда. Гъайиф хьи, Дагъустандин гъакъикъатда чи теклифар инкар ийизвай дуьшуьшар пара я. ЯтIани чун гъукумдин органрин фикир СМИ-дин такъатрин куьмекдалди ва масакIа халкъдин тIал-квал алай хци месэлайрал желбиз алахъзава.

Къилди жуван кIвалахдикай рахайтIа, вичин вахтунда Самурдин там хуьн патал еке зегъметар чIу-гуна, Махачкъалада Ленинан ком-

и кардай, гъакIни хайи ватандиз хтана чахъ галаз рикIин суьгъбет ийидай вахт жагъурунай куьн сагъарай!

- Куьнни галаз! Зи яратмишунрин сифте кам райондин "Цийи дунья" газетдилай (а чIавуз къилин редактор зи рагъметлу ими Касбуба Азизханов тир) башламышна. Гъеле хуьруьн школада клелзамайла, за газетдин эдебиятдин конкурсда иштиракна. Гуьгъуьнай Даградио-да кIвалахдайлини и ва республикадин "Коммунист" газетдиз ара-ара макъалаяр ракъурдай.

Эхирдай лугъун, Ахцегъар, и район къетIен алакьунар авай инсанрин ажайиб макан я. Инай республикадин, уьлкведин медениятдик ва тарихдик пай кутур вишералди инсанар акъатна. Месела, гъа ихътин музейни уьлкведин хуьруьн чкада мад авач жеда. Амма къе гъайиф къевезвай крарни ава. Виликрай Гъурун кламалай инихъ ахлатнамазни, рекъин къве патайни емишдин гуьзел багъларин юкьва гъатна, Хуьруь Тагъира лагъайвал, Ахцегъар женнетдиз ухшар тир. Федеральный метлеб авай зурба памятник тир Ахцегърин къеле кIизва. Жегиьлар патарал фин себеб яз, дагълух хуьрер квахъзава. Муькуь патахъай, рикI шад жедай крарни ава: хъсан спорткомплекс арадал къевезва, къере бандар эцигна, вацувай чил къахъкуьдзава, медениятдин ва ял ядай цийи багъ кутунва, яргал эцигунриз элкъвей медкомлексдин дарамат бегъмарзава ва икI мад. Зи фикирдик гатфарихъ республикадин нуфузлу бязи ксарни галаз иниз хтана, районгъилирин тIал-квал алай хци месэлайрал алакьдай куьмек авун патал райондин руководстводихъ ва жемиятдихъ галаз члехи гуьруьш тешкилун ква. Аллагъди гайитIа, гъа карни чна къилиз акъудда.

2020-йисан эхирриз Махачкъалада, Даггосмедуниверситетдин гъаятда, корона-вирусдихъ галаз женгина телеф хъайи медицинадин хиле къллугъчириз памятник ачухдайла РД-дин Къилин везифаяр вахтуналди тамамарзавай Сергей Меликова къейд авурвал, COVID-19 тлугъвал виридуьньядал хабарсуз аватна ва адахъ галаз женгинин вилик жергейра духтурар хъана. Чпин везифаяр къилиз акъуддайла чанар гайи духтуррин экуь къаматриз бахшна махсус памятник ачу-хун лишанлу вакъиа я. Къуй Аплагъди абуруз рагъметар, абурун багърийрин рикериз сабулар гурай!

Духтурри алай вахтундани чпин уьмуьр ва сагъламвал къурхулувилик кутаз, пешекарвили буржи намуслувилелди тамамарзава. Цийи йисан суварин йикъарани абур, махсус парталар алаз, азарлуьрин сагъламвили къаравулда хъана. Гъавилай къил агъузана икрамзава чна халкъдин къуллугъда акъвазнавай духтурриз! Аплагъдивай абурухъ сагъвал, сабурувал, чпин пешекарвили буржи лайихлудаказ къилиз акъуддай къуватар хъун тлабзава...

Тлугъвалдин къурбанд

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

Памятник ачухуниз талукъарнавай мярекатдилай къулухъ заз инал гъиле цуквер ва вилерал накъвар алаз ахцегъви Мисриев Лукъманни адан руш Шафига акуна. Малум хъайивал, Лукъманан уьмуьрдин юлдаш, Ахцегъ райондин

къилин духтурханадин медсестра **Исмаилова Рита НАГЪИЕВНАНИ** "яру зонада" масабур къутармишдайла, азарлу хъана. Гъайиф хъи, амма вич къутармишиз хъхъана, 2020-йисан ноябрдиз члору азардин нубатдин къурбанд хъана.

Алай йисан 13-январдин малуматралди, дуьньяда 91 млн. кас COVID-19 азардикди начагъ хъанва, 65 млн. сагъар хъувунва ва 2 млн. къена. Ахцегъ районда вири 580 касдикди азар акатна, абурукай 460 сагъар хъийиз алакнава, 10-далай виниз ксар къена. Алай вахтунда

дихтурханадин стационардин "яру зонада" 15 кас азарлуяр къатканва, 68 кас къвалера амбулаторный къайдада сагъарзава.

64 йисан яшдаваз чавай къакъатай Исмаилова (Мисриева) Рита Нагъиевна Ахцегъ районда коронавирсдик кечмиш хъайи сифте медработник я. Вичин яшариз килигна адавай самоизоляциядин къайдадикди менфят къачунайтлани жезвай, амма духтурар бес тежезвайди ва гъа са вахтунда азарлуьрин къадар артух жезвайди фикирда къуналди, Гип-

пократан кьинез эхирдалди вафалу яз, къвалахдин везифайрикай къерех хъун адан рикли къабулнач. Амма азар акъван писди ва фендигарди я хъи, тлугъвалди арадал гъанвай стлалжемдикди начагъ хъанвай залан азарлуьрихъ гелкъезвай медсестра Ритадин гъал садлагъана пис хъана, ам тади гъалда Махачкъаладин 1-нумрадин больницадиз агакъарна. Анани, гъайиф хъи, духтуривай адаз чара ахъваз хъхъанач.

- Сир туш, коронавирсдик начагъ хъунал гъалтайла, медицинадин къуллугъчир акъалтлай къурхулувилик ква. Районда медкъуллугъчиррикай 66 кас азарлу хъана. Ахцегъ райондин медицинадин идарайра лагъайтла, санлай къачурла, 299 касди (духтурар, медсестраяр, санитаркаяр) къвалахзава. Рита Нагъиевнади ЦРБ-да вичин везифаяр 43 йисуз (абурукайни 24 йисуз садакай масадак акатдай азардин отделенидин дежурный медсестра яз) гъакъисагъвилелди тамамарна. Гъилел-къвачел къезил, мецел ширин, къени къилихрин адаз коллективда гъурмет авай ва азарлуьризи ам пара къандай. Коронавирсдик азарлу тирвилел гиман алай ксариз куьмекиз, вичикай фикирнач. Нетижда чи больница тежрибалу пешекардикай, хизан уьмуьрдин хъсан юлдашдикай, мегърибан дидедикай ва бадедикай магърум хъана. Чна, дериндай хажалат члугуналди, адан муькьва-къилиьриз башсагълугъвал гузва. Дирибаш, вичив хажалат агуд тийир Ритадин экуь къамат чи риклера гъамисалугъ яз амукъда. Тлугъвалдин четин шартлара азарлуяр къутармишунин рекъе вичин чан къурбанд авур Рита Мисриева гъакъикъатдани гъукуматдин наградадиз лайихлу я, - лугъузва райондин азарханадин къи-

лин духтурдин заместитель Етери Къасимовади.

- Нагагъ Рита вахан къайгъударвал хъаначиртла, авайвал лугъун, чи къисметни гъикл жедатла чидачир. Рагъметлуда вичин уьмуьр ва сагъламвал хаталувилик кутуна, чун къутармишна. Къурхулу азардихъ галаз женг члугъвазвай духтурар халисан игитар я, - са сивай хъиз лугъузва адан гъиликай дарман хъайи ахцегъвийри - Рауф Рагъимова, Багъри Рустамова, Шихкерим Шихкеримова ва масабур.

Эцигунрихъ галаз таниш хъана

Хазран КЪАСУМОВ

И йикъара Сулейман-Стальский райондин къил Нариман Абдулмуталибов къилин духтурханадин мулкарал компьютердин томограф кардик кутайдай къилдин объект эцигуннин къвалахрихъ галаз таниш хъана.

2020-йисан эхирра эцигиз гъиле къур объект саки акъалтарнава, алай вахтунда къав язава. Томограф эцигдай объект алай йисан февралдин вацран эхирра ишлемишиз вахкун пландик кутунва.

Малум хъайивал, объект эцигуниз 3 миллион манат пул акъатна. И такъатар меценатри ва райондин агъалийри гана.

Къейд ийиз къанзава хъи, багъа къимет авай "Siemens" компьютердин томограф къачудай 3 миллион манат пул, коронавирсдин вилик пад къунин рекъай республикада тешкилнавай Оперативный штабдин къарардалди РД-дин Гъукуматди чара авуна.

Райондин къил Н.Абдулмуталибов эцигунрин объектдал тухузвай къвалахрилай рази яз амукъна.

Уьмуьр - медицинадин рекъиз

Элла РАГЪИМОВА,
ДГУ-дин химфакультетдин студентка

Абумуслим Саидагъмедович ГЪАЖИ-КЪУЛИЕВ 1935-йисан 5-майдиз Къурагъ райондин Къепиррин хуьре кесиб хизанда дидедиз хъана. 1942-1952-йисара хуьруьн мектеб хъсандиз къелна куьтягъна, ам Дагъустандин мединститутдиз гъахъна. Институтда къелзавай вахтунда ада Сталинан тварунихъ галай къилин стипендия къачузвай. Яру дипломдалди институт куьтягъай жегъил Ростовдин мединститутдин ординатурадиз гъахъна. Руфунинни ратарин Серноводск-Кавказский санаторийдин курортдин духтур, профессор Б.Н. Михайлован ва Н.Б. Даниялован регъбервиллик кваз "Лечение больных гастритом и язвенной болезнью на курорте Серноводск" темадай диссертация кхъена ва ам Ленинграддин къилин физиологиядин институтда хвена.

1965-йисуз Актюбинскдин мединститутда хъайи конкурсда ам факультетдин терапиядин кафедрадин ассистентвиле хъазава ва ана адаз госпиталдин терапиядай кафедрадин доцентвиле твар гузва. 1970-йисуз ам Махачкъаладиз хтана.

Дерин чирвилер авай ватангълиди Дагмединститутда кафедрадин доцент яз къвалах давам хъувуна. 1978-1980-йисара СССРдин Минздравди меслят къалурун яз А.Гъажикъулиев Мозамбик Республикадин Мапуту ше-

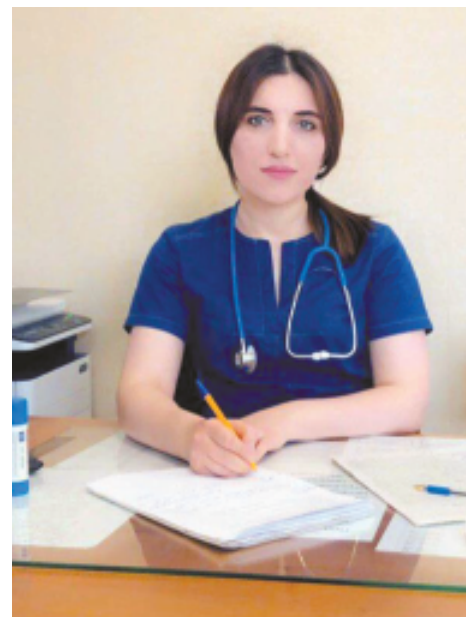

гъердин къилин госпиталдин консультантвиле ва къецепатан уьлкведа авай чи Векилханадин ихтибарлу духтур яз рекъе туна. Ана ада агъалияр сагъарунихъ галаз сад хъиз, медицинадин рекъай пешекарарни гъазурна.

Ватандиз хтайдалай инихъ А.С. Гъажикъулиева мединститутда студентриз лекцияр къелзава, практикадин къвалахар чирзава. Медицинадин илимрин кандидат тир адахъ илимдин 95 къвалах ава. Ам РД-дин лайихлу духтур я.

Сагърай, Ульзана

Наида РАМАЗАНОВА

Бажарагълу Агъа Стлал макандай,
Вич гъурметлу гзаф хъсан хизандай,
Духтурвиле пеше къелна лап къандай,
Афериндив(ди) къвалахзавай Ульзана.

Жегъил лезги руш я, рикли михъид я,
Зирекди я, къилихдизни къенид я,
Сагъарзавай тлални залум "ковид" я,
Ваз Аплагъди къуват гурай, Ульзана!

И чкъанвай азар вири дуьньядиз
Ухшар я вич яракъ гъачир дъаведиз.
Ахварайни тахкурай гъич бендедиз
Гъа завалдин юкъва авай, Ульзана!

Са зеррени кефи хадач вичикай,
Хабар къада тлазвай касдин рикликай,
Шегъерар хъуй ваз ви гъвечли хъикай -
Рикляй-риклиз алхши я ваз, Ульзана!

Жавабдарвал хиве къуниз килигна,
Акъул, зигъин, къуватарни эцигна.
Къиникъикай къутармишна шумуд на,
Ваз Аплагъди сагъ чан гурай, Ульзана!

Арбен Къардашан - 60 йис

Азиз МИРЗЕБЕГОВ,
филологиядин илимрин кандидат

АРБЕН КЪАРДАШ - лезги эдебиятдин алай девирдин аршарикай сад. Адан поэзия тематикадин ва жанрайрин рекъяй жуьреба-жуьревилелди тафаватлу я. Чал адан яратмишунра гъам рагъакидай патан, гъакни рагъгъечидай патан литературадин саки вири жанраяр, формаяр гъалтзава ва абурукай гъафбуруз ада чи поэзияда сифте яз рехъ ахъайнава. Шаирдин шииррай чаз хайи члалан вири гуьрчегвилер аквазва. Абуру булахдин яд хъиз авахъна физва.

* * *

Арбенан сифтегъан шиирар 1976-йисуз, ада хуьруьн мектебдин 7-классда клелдайла, Ахцегъ райондин "Цийи дунья" газетдин чиниз акъатнай. Адан хуьруьнви, журналист ва шаир Мердали Жалилова кьейдзава: "1979-йис. Арбена Миграгъа юкьван школада клелзамай. 10-классда. Самурдин юкьван школада клелзавай зал ада вичин цийи са шумуд шиир рекъе тунай. Зани абуру жуван гафни галаз "Цийи дунья" газетда чалнай. Ингъе а члавуз за кхъейвал: "Арбен Къардашев чи поэзиядиз яран сифте кыляй живерикай кыл хкисай таза, регъуь, амма ялавлу мулдин цуьк хъиз, михъи, куьу, умудлу хиялар, фикрар, члалар гъаз атана. Мулдин цуькведив гъайди са хабар я: къевзайди цуькверивни атирив, жуьрэтдивни муьгъуьббатдив ацлай гатфар я".

М.Жалилов гъахълу яз акъатна. Рикивайни, Арбен Къардаш чи поэзиядиз гатфарин чархачи хъиз атанай. Анжах пешекар ша-

*Диде, диде, ви лайла зи риклема,
Гъак! манини ягъай на зи кьеплинихъ,
Гъамишалугъ фин патал зун ракъинихъ.
Азиз диде, зун на лагъай рекъева.*

*Четинвал - им гъар са рекъиз хас кар я,
За четинвал алудзава датлана.
Уьмуьрдин женг, уьмуьрдин дад кьатлана,
И кваллахар вазни, диде, ашкар я.*

*Зи рекъера цуьквер авач яру тир,
Зи рекъел кье дагълар ала кьакъан тир,
Азиз диде, гъа вун фейи рекъел хъиз.*

*Атлузва зи рехъ вацлары гурлу тир,
Муьгъ алачир, ятлан риклиз масан тир,
Хайи чили гуьрчегвиллин гъезел хъиз.*

Шаирдин арш

Малум тирвал, сонетрин таж кхъин патал автордиз тебиатди ганвай поэтический бажарагъдила гъейри, шиир кхъинин "техникани", яни гафарин игътиятдин девлетлувал, тежриба ва маса мумкинвилерни герек я. Абуру вири Арбенахъ гъа девирда хъайиди чаз гъа и сонетрин таждайни аквазва.

Арбенан сифтегъан шиирар гъафни-гъаф дидекай, Ватандикай, тебиатдикай тир. А шиирри клелдайбурун дикъет желбзавайди автордин гъиссерин тебиивал, михъивал, живи кванни кълпвал тахун тир.

Гъар са шиирдиз вичин яратмишунра далу акализ жедай, чирвилер, тарсар, менфят къачуз жедай чешмеяр жеда. Гъахътин чешмеяр Арбенахъни ава. Абуру пуд я: хайи халкъдин фольклор, лезги эдебиятдин Етим Эмин ва Стлал Сулейман хътин классикар ва садни дуньядин эдебият. Шаирдин яратмишунриз чна дикъетдалди фикир гайитла, чаз ада и пуд чешмедикайни магъирвилелди хийир къачунвайди аквада.

Арбеназ фольклор кланарайди адан члехи баде Нинеханум я. И кардикай ада вичин са макъалада кьейдзава: "Захъ члехи диде авай, зи дидедин баде, - Нинеханум. Адан тлвар кье гафуникай ибарат я: "нине" ва "ханум" Ада виш йис уьмуьр киле тухвана, и кар адан сурал алай кванцини субутзава. Ам кьейила, зи муьжуьд йис тир ва а члавуз зун мектебдиз физвай.

Жуван уьмуьрда сифте яз махар, риваятар, къисаяр, халкъдин манияр заз адан мецелай ван хъанай. Адавай абурукай сятралди рахаз жедай. Члехи бадеди абуру гъак! ахъайзавачир, ам вич саки вичи сугъбетзавай алемдиз куьч жезвай ва ада вичин ихтилатра жуьре-жуьре игитрин серни кардик кутадай: мергъаметлу игитрин, пис ксарин, аждагъанрин, къушарин ва вагъширин. Адан магъирвилел чи вири къуншияр гъейран тир..."

* * *

Мад са йис алаатайла, 1985-йисуз, Арбенан кылдин ктаб - "Сифте цуьквер" чапдай

акъатна. Къейд авун лазим я хъи, и ктабдик винидихъ тлварар кьур шииррикай садни акъатнава. Ана авайбуру вири акъван гагъди санани акъат тавуру шиирар я.

Хъсан шиир гъик! арадал къевезва? И суалдиз цудралди, белки, вишералди жавабар ава. Садбуру ам тебиатдин патай инсандиз гузвай пай я лугъузва, бязибуру инсандин уьмуьрда киле физвай са вакъадихъ галаз алакълу я лугъузва... Чи фикирдалди, хъсан шиир арадал атун инсандин уьмуьрдин шартларихъ галаз, шаирдин агъвалда киле физвай эмоциярихъ галаз алакълу я.

А.С. Пушкинакай кхъенвай са макъалада В.Г. Белинскийди кьейднай: "Пушкинан поэзиядин, адан лирический поэзиядин умуми колорит - инсандин кхъенпатан гуьрчегвал ва гуьгъуьлдиз хуш тир инсанпересвал я. Идаз чна амни алава ийин хъи, эгер гъар са инсандиз талукъ гъисс бинебилай гъайванриз хас гъисс тушиз, инсанвиллиз килигна гуьзел ятла, Пушкинан эсерра гъар са гъисс зерифвиллиз, харувиллиз килигна гуьзел я..."

Члехи критикди А.С. Пушкинан поэзиядикай лагъанвай и гафар вири девирдин поэзиядиз хас я - шиирди инсандин рикле михъи гъиссер, кьени фикирар уяхарун лазим я ва гъа и кар патал ада кхъизвай шиирар чебни зерифбуру ва харубуру хъун герек я, вучиз лагъайтла, "абуру гъар са инсандиз хас гъиссер туш, сеняткар инсандиз, шаирдиз хас гъиссер я".

В.Г. Белинскийдин гафар чавай Арбенан поэзиядизни талукъариз жеда. Шаирдин 1985-йисуз акъатай шииррин кватлалди и кар субутзава. А шииррин лирикадин игит диде-Ватандал, хайи халкъдал кьару инсан я. Ина тебиатдин мензерайрикай, дидекай, Ва-

муьгъуьббатдивди ацланва, и гъисс, яру гъал хъиз, гъар са образдай аквазва, цларарин гъар са "нефесдай" кьатлуз жезва".

*Члалахъ жемир, лугъурла хуш гафар за,
Члалахъ хъухъ зи, килигдайла, лал хъана.
Вилериз ви, кьвазнавай зи кьаншарда,
Садавайни клелуз тежер члал хъана.*

*Члалахъ жемир, вугудайла гъил за вав,
Члалахъ хъухъ зи, чара жерла яргъалди,
Багъишдайла руьгъдин чемен-чуьл за ваз,
Ухшар авай кылиз тефей хиялдиз.*

*Члалахъ жемир, вакай шиир кхъирла,
Харал хъанвай гафар са-сад гилгиз.
Члалахъ хъухъ зи, а шиир цлуз вегъирла
Ва шехъдайла зун, руьхъведиз килигиз.*

("Ичерин багъ" ктабдай)

90-йисарин эхиррилай ва 2000-йисарин сифте кылерилай Арбенан яратмишунрин пуд лагъай девир гатлунзава. Газетра ва журналра адан цудралди цийи эсерар ва гъакни "Арш" (2001), "Юкь" (2010), "Гаф давам жезва" (2013), "Нагъма" (2016), "Етим Эминакай веревирдер" (2018) ктабар акъатзава. Яратмишунрин сифте йисарилай эгечина, девирдихъ, жемиятдихъ галаз даим диалогда хъайи, асирдиз, деврандиз вичин шаирвиллин позиция субутай Арбен Къардаш яратмишунрин гуьгъуьндин девиррани вичин уьмуьрдин идеалриз вафалу яз амуькна ва ада вичин девирдин инсанрин художественно-эстетический кьатлунар арадал атунин ва ватанпересвиллин гъиссер деринарунин карда кьетлен роль къугъвана. И девирда кхъей шииррикай сада - "Жув яз амуьк" шиирда шаирди кьейдзава:

*Дегъиш жезва михъиз дунья
Ва инсанянт,
Ужуз хъанва ягъни гъая,
Члур хъанва ният.
Са кас амач ягъдай далу,
Я вегъедай юкь.
На жуван руьгъ мийир къалу,
Вун жув яз амуьк.*

*... Вун вуз ятла амуькда чиз
Неинки са ваз, -
Рекъиз, чуьлдиз, тамуз, гъуьлуьз,
Дагъдизни суваз,
Лацу чарчиз, цлараризни
Тийидай кумукъ,
Чир жеда вун цаваризни,
Вун жув яз амуьк.*

И девирда кьвердавай, гъар са цийи эсерда, Арбенан сеняткарвал, устадалди вини дережайриз хъаж жезва, абуруз цийи образар, метафораяр, гекстигунар, тешпигъар, фикрар, идеяяр къевезва. Шаирдин яратмишуннар цийи формайралди, жанрайралди, темайралди гегъенш ва девлетлу жезва. И девирда гъакни шаирдин шиирра дуньядикай, каинатдикай, уьмуьрдикай, ажалдикай фикрарни гъаф гъатнава.

* * *

"Инсан вичин девирдин велед я", - лугъуда. Ам девирдин гарари, тлурфанри гатада, азиятри, хажалатри ажузарда, девирдин гъукум гвайбуру ам чпиз муьтлуьгъарда, адакай чпиз лук! ийида. И гафар сая инсанриз талукъ я, яратмишунрал машгуьлбуруз ваь. Яратмишунрал машгуьл ксарихъ вахтунин ва макандин рамкайра гъакъ тийидай, вичиз хас тир къайдаяр, шартлар авай маса са алем ава. А шартларикай сад лагъайди хайи халкъдиз ва ватандиз лайихлудаказ къуллуьгун я. И шарт! намусдалди кылиз акъудзавай сеняткарди гъам вичиз, гъамни вичин хайи халкъдиз мидаим тир гуьмбет эцигзава.

Арбен Къардашан пудкъад йис агакънава. Пудкъад йис яратмишунрал машгуьл инсан патал камилвиллин девир я. Эдебиятдиз атай сифте йикъалай вичин шииррин цийивилелди ва дерин мана-метлебдалди дикъет желб авуру шаирди алай вахтундани жегъилвиллин гъевесдалди вичин яратмишуннар давамарзава. И рекъе адахъ мадни члехи агалкъунар хъун чи мурад я.

ир хъиз, кълемегъли хъиз, ам алатай асирдин 80-йисарин эвелдилай майдандал экъечна.

1983-йисуз Махачкъалада Дагъизда "Жегъилрин сесер" тлвар алаз шииррин кватлал акъатна. Ана ирид жегъил шаирдин шиирар гъатнавай. Абурун арада Абдул Фетягъ, Алагъяр Абдулгъалимов, Алим Адигуьзелов, Бике Алибегова, Буба Меликов ва Камалдин Агъмедов авай. Вич гъеле жегъил тиртлани, гъа кватлалда акъатнавай шииррикай виридалайни гъаф клелзавайбурун дикъет желбзавайди Арбенан шиирар я.

*Дагъдикай рагъ хкатна,
Хунча хътин къизилдин.
Адан нурур аватна
Зи риклел лал кьезилдиз.*

*Зинни рикле куькълена
Сифте нурур ракъинин
Ракъиникай кхъена
Зани цларар экуьнин...*

Жегъил шаирдиз лезги члал, фольклор, литература хъсандиз чизвайди гъасятда виле аквазва. Шиирдин члал регъятди, кьезилди ва цлалцламди я.

Шаир сеняткарвиллин рекъяй вилик физвайди гъар са цларцйай аквазва. И кар гъа кватлалда гъатнавай ва шаирди 1978-йисуз кхъей "Дидедиз" тлвар алай сонетрин таждайни ачухдиз аквазва. Къейд авун лазим я хъи, акъван гагъди лезги поэзияда сонетрин тажар гъеле авачир. Сонетрин тажар чи поэзиядиз сифте яз гъайиди Арбен Къардаш я. И кардикай авторди вичи ик! лугъузва: "За мектебдин эхиримжи классра клелдайла, "Смена" журнал подписка авунвай. Са сеферда адан са нумрада заз урусин шаиррикай садан - Александр Говорован сонетрин таж акуна. Гъасятда зи кылиз фикир атана: яраб залайни сонетрин тажар кхъиз алакьатла? Заз жув синагъдай акъудиз клан хъана ва а кар залай алакьни авуна. Гъа ик! зи сонетрин таж арадал атана".

Дагъустандин Автономиядин - 100 йис

Вун зи хайи Ватан я!..

Гъилевай йис Дагъустан Республикадин автономия малумарайдалай инихъ 100 йис тамам хъуни юбилейдинди я. Чи тарихдин рехъ муракабди, гъалибвилеривни магърумвилерив ацлайди хъана.

Амма са кар датлана рикел хуьн важибду я: тарихда сифте яз чи дагъви халкъариз чпихъни госуодарстводин тешикат, Конституцияди заминламинавай ихтиярар, яшайиш, асайиш виликди тухудай мумкинвилер авайди чир хъана.

Дагъустан алай вахтунда члехи Россиядин къакъудиз тежер са пай яз, экономикадинни культурадин, яшайишдинни асайишдин вири рекъерай виликди физвай члехи республикайрикай сад я.

И чина ганвай эсерри чи эдебият, меденият, члал ва вири маса мумкинвилер, гъихътинбур яз, гъикъван виликди фенатла, мадни хъсандиз уснатзава. Ихътин чинар чна мадни тикрарда.

Стлал СУЛЕЙМАН,
Дагъустандин халкъдин шаир

Вири и Ахцегъар
сагърай

Кесиб тир и юлдашарин
Виридан гъа чанар сагърай!
Йикъалай-къуз мецер ширин,
Акъатдай куь ванар сагърай.

Хаинарал илигна лаш,
Гъар са залум авур яваш,
Вич амачтлан Ленин юлдаш -
Гъелбетда, хзанар сагърай.

Сад хъана чун диши-эркек,
Сад - садаз я къе чун куьмек.
Москов шегъердай гудай экв,
А зурба газ фанар сагърай.

Урусатдин гъар са уьлкве,
Яшамаш хъуй Максим Горки.
Чи нарком юлдашар еке,
И властдин пунар сагърай.

Акуна заз крар бязи
Лап и гевил шад хъана зи.
Гъукуматдал пара рази
Кесиб тир инсанар сагърай.

Нихъ аматла куьгъне фурма,
Юлдашвилез дуьз туш ама.
Йикъалай-къуз социализма
Акъахзавай гурар сагърай.

Чи винел пехил а писдан
Эхир пуч хъуй ахътин масдан,
Яшамаш хъуй чи Дагъустан,
Цивин авай дагълар сагърай.

Кесиб фиркъа чи миллетдин,
Гъич са карни амач четин,
Юлдашар, чи гъукуматдин
Азадвилер гъунар сагърай.

Стлал Сулейман я зи твар,
Авай туш захъ хъиз хатлар.
Эй юлдашар, куь жемятар,
Вири и Ахцегъар сагърай.

1936

Хуьруьг ТАГЪИР,
Дагъустандин халкъдин шаир

Ша чунни фин...
(МАНИ)

Вун зи хайи Ватан я,
Дагъустан, Дагъустан!
Къацу дагълар макан я,
Дагъустан, Дагъустан!
Авачни чахъ хупл гуьзел
Ерияр, ерияр,
Ша чунни фин тамашиз,
Клани яр, клани яр.

Жейран ава зирек тир
Дагълара, дагълара,
Билбил ава гуьрчег тир
Багълара, багълара.
Авачни чахъ хупл гуьзел
Ерияр, ерияр.
Ша чунни фин тамашиз,
Клани яр, клани яр.

Инжи хътин чиг ала
Векеьрал, векеьрал,

Зегъметчийрин рикл ала
Цуькверал, цуькверал,
Авачни чахъ хупл гуьзел
Ерияр, ерияр,
Ша чунни фин тамашиз,
Клани яр, клани яр.

Дурнад вил хъиз аквазва
Булахар, булахар,
Къати гуьл хъиз ргазва
Кваллахар, кваллахар,
Авачни чахъ хупл гуьзел
Ерияр, ерияр,
Ша чунни фин тамашиз,
Клани яр, клани яр.

1953-1955-йисар

Ш.-Эмир МУРАДОВ,
Дагъустандин халкъдин шаир

Дагълар

Зун дагълариз хъана мугъман,
Булахри заз гана дарман.
Аватла захъ эгер иман,
Зи дин-иман куьн я, дагълар.

Экуьн ярар майданравай,
Хважамжамар гарданравай,
Затни жеч кез тлурфанривай,
Циферин чан куьн я, дагълар.

Чуьлдиз куьне бегъер гъизва,
Чи хуьрериз эквер гъизва,
Суьруьйралди хипер хуьзва,
Вацларин ван куьн я, дагълар.

Такурай заз куь члуру пел,
Экуь хъурай рагъ куь кылел.
Лигим хъанвай къагъриман эл
Авай макан куьн я, дагълар.

Лайих я куьн муштулухдиз.
Лугъун за кез дерт ачухдиз:
Акъатайла къариблухдиз
Зи эрзиман куьн я дагълар.

Алирза САИДОВ

***

И дуьнья зи риклиз чими жедачир,
Зи куьне, вун алачиртла чилерал,
Зун шаир яз и дуьньядиз къведачир,
Къужахдаваз жуван лезги чинарар.
Атайтлани дуьнья зи кез герек тир,
Михъи цава чуьнгурдин сес

тахайла,
Сулеймана Алексеяз¹ виклегъдиз
Гъил вугана, чими салам тагайла!
Дад къведачир цихъайни заз

чигедин,
Эгер адак Самурдин яд квачиртла,
Чир жедачир заз михъивал

живедин,
Эгер а жив Шалбуз дагъдив

гвачиртла.
Вучда вуна сарубугъдад факайни,
Паласадин ранг алачиз хъайитла,
Вучда, я дуст, и чилерал вакайни,
Кцлар шегъер такуна вун кьейитла.
И дуьньядин хазинаяр багъишна
Тек са Дербент таганайтла чили заз,
Лугъудай за: "Къисметди заз

къаргъишна,
Гуьлер гана, амма ганач гими заз".
Лезги куьне, тапарар заз чидай туш,
Авай гафни лугъудай туш

къулухъай,

Фитедавай пепеяр на хуьдай туш,
Я вацларни ийидай туш хулукай.
Заз чизва вун гуьлдан хъанвай
ракъ тирди

Гатадай къван игитвилер чатарик...
Чир хуьхъ Ватан кылляй-кылди
ракъ тирди

Какахънавай стхавилин вацларик!
А ракъини тухуда вун яргъариз,
Ракета хъиз, акъваздай вахт

авачир.
Агакъарда гележегдин раklarив,
Зи цвелерал живедин жанг алачир.

1 Алексеяз - А.М. Горькийдикай рахун
физва.

Максим АЛИМОВ

Хуьруьн шикилар

Къеле ганва чуьллеризни тарариз,
Вуж я устлар ихътин жумарт
рик авай?

Гъавайда куь фикир твамир яргъара,
Ам къеле туш, дагъ-дере я чиг алай.

Вацлун къвалав аждагъандин
лацу кыл
Акурнава цава шиш хъиз гапурдин.
Аждагъан туш, ам Шагъдагъ я
жанлу тир
Манидихъ яб акалзавай Самурдин.

Къевезва ширин манидин сес
куьнедай,
Билбил я жал - азад ашукъ
чуьллерин?

Ам билбил туш, Жавгъарат я
сегънеда

Нагъма пайиз рикл шадзава эллерин.

Зулни амач, дуьнья къул хъиз
рекъизва,

Бес и цуьквер: ша къан абур
къужахда.

Ам цуьквер туш, хуьтлугъ
къуллугъ ийизвай

Рушар я яд тухуз атай булахдал.

Аквадач гъич цаварал циф-гел
алаз,

Бес къуьрумрин ванер гинай
акъатна?

Ам цавар туш рахазвайбур,
хъел аваз -

Трактордик никле юзун акатна.

Абдуселим ИСМАИЛОВ,
Дагъустандин халкъдин писатель

***

Кланни ихътин гуьрчегвал
Аквадай къе вил,
Тестикъардай керчеквал -
Яна пелез гъил.

Кланни ихътин чилерал
Къекъведай къе квач,
Синерилай синерал
Лугъудай ваз:- Вач!

Кланни ихътин ерияр
Гъакъдай са хур, рикл,
Баябан ва гъейри яз
Тан тийидай ик!

Кланни гъунар, гъунаррихъ
Тухудай са кыл -
Чешнедалди бубайрин -
Вун, зи Яркли чил!

Пакизат ФАТУЛЛАЕВА

Ичин багълар

Акъатналда къаяр яргъаз,
Куькдавалда ватандин саз,
Амач лугъуз масанра лаз,
Заз ван хъана, ичин багълар.

Гуьлелай гар агакъна квел -
Куклрух хъана цуькверив хел,
Квел дамахиз, чархарин пел
Къакъан хъана, ичин багълар.

Лацу тарар - гаплаг-гаплаг,
Зериф шагъвар къугъваз япал,
Клунтлал алай члжерин квал
Залан хъана, ичин багълар.

Стлал шаир Сулейман-ба,
Машгур авур чи хуьр-уба,
Куь сирерни чидай, зурба
Багъман хъана, ичин багълар.

Алахъна жал Самурдин яд
Къе патахъни, чкиз баяд,
Къизилагъмед ичерин ад
Фарман хъана, ичин багълар?

Хура туна часпар куьгъне,
Ахмиш хуьй ам къуза, гуьне -
Ширин шуьрбет хъава куьне,
Дарман хъана, ичин багълар.

Атанай, зур кылел алаз,
Къиргъинар, куьн клурук кутаз.
Ахварайни такурай чаз
Пашман хъана ичин багълар.

Чида, а югъ ала мукъвал:
Чи пайдахдин юкъни-юкъвал
Куь цуьк жеда лацу, я ал
Лишан хъана, ичин багълар.

Хвенва чна айгъамдин чар,
Рикелламаз бубайрин кар:
Ама лезги пинидин твар,
"Ширван" хъана, ичин багълар.

Гъиле тларатл, къулак нажах -
Фашалда куьн тавуй къурвах.
Заз акуна дустунин тах,
Душман хъана, ичин багълар...

Къунва куьне дере-тепе,
Къацу гуьлел - лацу лепе.
Секинрай зун, куь са пилпе
Макан хъана, ичин багълар.

Мердали ЖАЛИЛОВ

Тебрикар

Къе са къатда пакам кылляй
Къевезва шадлух тебрикар -
Сагъвал хъана кланз зи квалле,
Вири я зи шерикар.

Миграгъайни, Ахцегъайни,
Макъай, Край, Дербентдай...
Ава зи югъ гуьрчегариз,
Тлал квадариз бедендай.

Рикел хкиз игитвилер
Чи бубайрин, дидейрин,
Вугъуза зи бокал гъиле,
Жем хъиз четин вядейрин.

Карагъава вилерикай
Рекъер игит рухвайрин.
Цаварилай, чилерилай
Чукуриз къал къаргъайрин.

Вацларайни ульегъанрай,
Гъахъиз хура ялаврин,
Гъихътин четин имтигъанрай
Фенай мурцар къилаврин!

Тахтабурун, тахкурбурун
Икрамиз пак сурариз,
Хиялри зун къарсурзава,
Цав хуьз ракъин нурариз.

Сенгеррилай, сергъярилай
Кам къачузва астадиз.
Хирер хъиз я ахварик квай,
Иви элкъвез лахтадиз...

Уяхарна мад зенгери, -
Тебрикар гъаз суварин.
Ацлурзава квал экверин,
Савкъатри хъиз цаварин.
Рагъметар хуьй кьейибуруз,
Амайбуруз - нуьсретар.
Къенин югъ чаз хвейибуруз
Виш сефер хуьй женнетар!..

09.05.20

Зи аялвал

Къе зи рикел хтана зи аялвал.
Хъар кутунвай чилин квалле дидеди.
Хърахъ ажеб авачни и кьегъалвал -
Фу чразва санлай члехи магъледиз!
Дяведилай гуьгъуьнин сар.

Каш амай.
Фалай пара хъчар физвай руфуниз.
Аллагъ шукур, чахъ чи хъарни

сач амай,
Игитар тир, белки, абур махунин!
Гъихътин тини атайтлани, фу чраз,
Къабулдай хъи гъам хъра,

гъам сачуни.
Картуф квай фу, мукаш квай
фу къачу ваз!

Шах тадачир кашан къенер атлуниз.
Зун хътинбур, къил-квач кьецил

клерпаяр
Фу чрарла жедай хъран неведед.
Гъалиб хъанай кашарал чи дидеяр,
Бубайри женг члугъаз яргъа - дяведа.

Яр къекъифна дакълунавай
баклукрихъ,

Куьв гекъигда, жедай тлям -
ширинвал!

Къафун кез я? Неъ, къе гъилив
алчукиз...

И няметдив рикл тухвардай вири гва!
Ихътин йикъар хъаначиртла

къисметда,
Икрамдалди чна къе низ

гуьрметдай?
Диде - хърак... Гуьмбет тушни эбеди!
Женнет къисмет хъурай даим

дидедиз!..
06.05.20

Сажидин САИДГЪАСАНОВ

Дуст халкъарин

чешне я вун

Дуьнья гегъенш, чахъ чи хайи
чил ава,

Чахъ чи къакъан дагълар ава,
гуьл ава.

Чун машгур тир "Лезгинкадин"
къуьл ава, -

Дуст халкъарин чешне я вун,
Дагъустан!

Ярагъи шейх, Шамил члехи
имам тир,

Адалатдин вири шартлар тамам тир,
Женгерани, зегъметда са алам тир,
Дуст халкъарин чешне я вун,
Дагъустан!

Лезги, авар, дарги, къумукъ
миллетрин,

Са хизан тир, чебни къадим адетрин,
Хура даим акъваз авур зиллетрин,
Дуст халкъарин чешне я вун,
Дагъустан!

Россиядихъ галаз сад тир рекъеваз,
Аферинар къевезва, дагълух уьлкве,
ваз.

Вилик физвай шадлувилер риклеваз,
Дуст халкъарин чешне я вун,
Дагъустан!

Вили цава рагъ амай къван вахтуна,
Чи мягъкемвал жеда къакъан

тахтуна.
Дамахзавай гъар са касди бахтунал,
Дуст халкъарин чешне я вун,
Дагъустан!

Куь ихтиярар Дегишвилер, цийивилер

Алай йисан январдила уьлкведа бязи цийи кьанунар, дегишвилер кьуватда гьатнава. Абурукай са бязи делилар республикадин МФЦ-дин идарайрини халкъдиз раижнава.

НДФЛ

Йисан мудартада 5 миллиондила артух кьазанжи кьачузвай бур патал 15 процент НДФЛ (налог на доходы физических лиц) тайнаразава. И жигьетдай Госдумдин Председатель В. Володина малумарнавайвал, артухарнавай налогдин такьатар залан азарар квай аялар сагьаруниз серфда.

Зегьметдин кодексда

Зегьметдин кодексда дистанционный саягда кваллахуниз талукь дегишвилерни кьуватда гьатда. Кьанундин дегишвилер асаслу яз, кьуллугьчи вичин кваллах махсус идарада ваь, яргаа (месела, квалеле) тамамарунин кьайдадал алуддайла, адан мажибдин кьадар агьузардач.

Теклифнавай заминвилерни кьуллугьчидин зегьметдин ихтиярар хуьн лазим тирди тестиькарнава.

Хуьруьн ипотека

Ци хуьруьн ипотекадин мумкинвилерни геьеншардайвал я. Кьилди кьачуртла, гила кирида кьунвай чилел эцигунар ийиз кланзавай ксаривайни хуьруьн ипотекадикай менфят кьачуз жеда.

Хуьруьн ипотека - им чилин участок кьачун ва анал квал эцигун патал кьезиларна (процентдин кьадар йиса 0,1-далай 3-дал кьван) тайнарававай кредит я. Твар кьунвай ипотекадикай хуьруьн чкада ва я 30 агьзурдалай гзаф ксар яшамаш тежезвай шегьерда чилериз ва квалериз талукь яз менфят кьачудай мумкинвал ава.

“Акьуллу” счетчикар

Ишлемишиз вахканвай гзаф мертебайрикай ибарат квалер электричестводин энергиядин гьахь-гьисабар тухудай “акьуллу” приборралди тадаракламиш хьун чарасуз я. Ишлемишнавай электричестводин делилар кьена раькурунин лазимвал амуькьзавач, абур “акьуллу” счетчикди вичи агаькарда тешкилатдив.

Чи ватанэглияр - гьар сана

Пагьливанрин сагьламвилерни кьайгьуда

Хайи чиливай яргьариз акьатнавай, анра пешедин рекьай кваллахрив эгечнавай жегьил векилкай ихтилат кватайла, бязиру ихтилат суални гуда: жуван ватанда ватанэглияриз кьуллугь тавуна, вучиз патарал физва? Гьелбетда, гьар са кьилдин дуьшуьшдихь вичин себебарни ава. Умуиламишна лагьайтла, себебрик ихтилат месэляра акатзава: образование кьачур пешекардиз чкадал кваллах жагьун тавун, виликди фидай мумкинвилер ва авай гьалар-шартлар бегенмиш тахьун, мажибрин кьадарар тлимил яз акун ва ик мад. Ахпани, “кьисмет” лугьудай шейни ава эхир. Чехи шегьерра, геьенш мумкинвилер авай чкайра тежриба ва чирвилер кьачуна, гьугьунлай чпин зегьметдин рехь ватанда давамар хьийизвай пешекарарни ава.

Кьилинди, гьина аватлани, инсанвал, гьакьисагьвал, рехедиз вафалувал кьалурун рикелай алудна кландач. Ихтилат ерияр хас жегьилар чахь тлимил авач. Уьлкведин меркезда духтур-оториноларинголог яз кваллахзавай **Руслан Валерикович МЕГЬАМЕДОВНИ** гьахтинбурукай сад я. Кваллахрив эгечлай сифте йикьарилай ада чешнелувал, вини дережайрихь майиллувал кьалурзава.

Р.Мегьамедов 1994-йисан 7-июндиз Сулейман-Стальский рай-

ондин Кьулан Сталрин хуьре дидедиз хьана. Хуьре юкьван мектеб куьтыгьна, 2011-йисуз А.С. Бубнован тварунихь галай Иваново шегьердин гьукуматдин медицинадин академиядик экечна ва 2017-йисуз анаг куьтыгьна. Гьугьунлай ина “духтур-оториноларинголог” пешедай ординатурада клелун давамарна.

Зегьметдин рехь 2017-йисуз Иваново шегьерда областдин клиникадин азарханада духтур-оториноларинголог яз кваллахунилай башламишна. 2019-2020-йисара ада Москва шегьердин б-нумрадин поликлиникада пешедин рекьай кваллах давамарна.

Алай вахтунда Руслана “Международный центр охраны здоро-

вья” клиникада кваллахзава. Ам медицинадин рекьай дериндай ахтармишунар-килигунар тухудайбурун комиссиядик ква.

Клиникада адан кьилин везифайрик спортсменар сагьаруни ва реабилитациядин план тукьлурун, абур сагьламвилерни гьал ахтармишун акатзава.

Кьилди кьачуртла, азарханада машгьур футболистар ва маса спортсменар сагьар хьийизва. Абурун жергедик “ЦСКА”, “Динамо”, “Арсенал” футболдин клубрин футболистар акатзава. Лор-азаррин диагностикадин цийи кьайдайрин, абур сагьаруни рекьай Руслан духтурдихь кьетлен тежриба ва алакьунар ава. Адаз гележегда медицинадин илимдал машгьул жедай, аспирантурадик экечдай ва Дагьустандиз кьуч хьхьана, ватанэглияриз медицинадин рекьай кьуллугьдай кьастар ава.

Москвада кваллахзаватлани, ада ватанэглияриз, танишриз вичин пешедин рекьай куьмекар, гьатта медицинадин маса пешерай куьмекар кланзавайбурузни хьсан меслятар гузва, гьиниз ваннин патар раькурдатла, лугьузва. Вичелай алакьдай куьмекар гун ада виридалайни лайихлу кар яз гьисабзава.

Чазни ам вичин мураддривни макьсадрив агаькьна кланзава.

диз ам Россиядани ярж яз пайда хьана. Исятда аптекайра, мидидарайра фейжандини гьуьлягьдин шикил-ярж чал гьамиша дуьшуьш жезва.

Бязи чешмеири кьейдзавайвал, медицинада гьуьлягьдин зегьер ишлемишзавайвилей ам здравоохраненидин ярж яз малумарнава хьун мумкин я. Гьа са вахтунда эмблемайрал кьалурзавай гьуьлягь зегьер алачир руьц я. Эмблемадай аквазвай фейжан лагьайтла, ам зегьер авай кьаб ва гьа са вахтунда чирвилер, камаллувал ва мидаим сагьвал аваз кьалурзавай зати яз гьисабзава.

Ихтилат риваятни малум я. Эскулап пачагь, клекецдикай даях кьуна, Минос пачагьдин патав фидай рекье адан клекецдал гьуьлягь алчуд хьана. Эскулапа гьуьлягь кьена. Гьугьунлай сиве векь авай маса гьуьлягь пайда хьана. Гьуьлягьди а векьин куьмекдалди муькуьди сагьар хьувуна. Эскулапаз и аламатдин векь жагьана ва адан куьмекдалди инсанар квалчел ахьалдариз гатлунна.

Дуьньяда

Гьафтедин рекорд

ВОЗ-ди эхиримжи гьафтеда коронавирдикди дуьньяда кьейи ксарин кьадар лап гзаф хьанвайдакай малумарнава. Ковиддин кьурбандрин кьадар дуьньяда гьафтедин кьене 93882 касдив агаькьна. ВОЗ-дин сайтдин делилралди, тлугьвал пайда хьайидалай инихь гьафтеда ихтилат рекьем сифте яз дуьздадал акьатнава. Санлай кьачурла, дуьньяда кьве миллиондилайни гзаф инсанар тлугьвал себеб яз кьена. Вирусди виридалайни гзаф США-дин агьалияр акьажарзава. Азар чуьлунин жигьетдай кьвед лагьай чкадал Индия, пуд лагьай чкадал Бразилия, кьуд лагьай чкадал Россия, вад лагьай чкадал Великобритания ала.

Акьуллу сят

Акьуллу сятдивай коронавирсдин азардикай гьеле адан лишанар пайда жедалди хабар гуз жеда. Идан гьакьиндай Америкадин алимри “CBS News” чешмедиз гайи интервьюда малумарна.

Нью-Йоркдин медицинадин Маунт-Синай идарадин духтурри виликамаз коронавирс тайнарун ва азардихь галаз женг чуьлун патал акьуллу сят ишлемишна. Кьилди кьачуртла, Apple, Garmin ва Fitbit сятери вирус акатунин эвелимжи лишанар тайнариз куьмек гана. Духтурри кьейднавайвал, акьуллу гаджетрин куьмекдалди COVID-19 акатнавайдакай адан лишанар пайда жедалди вилик са гьафте виликамаз тайнариз жезва. Яни инсандин сагьламвилерни гьалар пис жедалди, азардихь галаз женг чуьлугьдай мумкинвал гузва. Пешекарри кьейдзавайвал, ихтилат физвай акьуллу сяттерал пульсометр ала.

“Спутник V” хьязав

Госдумдин 50 кьван депутатди коронавирсдикди акси рапар ягьун кьетланава. Парламентдин агьа палатадин спикер В. Володина лагьай гафар “Новости” РИА-ди раижнава.

Гьелелиг КПРФ, ЛДПР, “Сад тир Россия”, фракцийрин регьберри ковиддиз акси рапар янава. Идалай вилик вирусдин инфекция сагьаруни ва абурун вилик пад кьунин рекьай илимдинни информациядин центрадин директор Г. Викулова малумарайвал, “Спутник V” вакцина миллионни зур инсанри ишлемишнава.

Россияда вакцинация геьеншдиз 18-январдила гатлуннава. “Спутник V” дуьньяда регистрация авунвай сад лагьай вакцина я.

Трампаз манийвал гуда

США-дин регьбервал авур Д. Трамп алатай йисуз уьлкведа тлугьвал себеб яз кардик кутунвай кьадагьадин серенжемар алудиз кланзава. Амма уьлкведин цийиз хьанвай президент Жозеф Байдена адаз манийвал гун хиве кьунва. Ихтилат маса уьлквейрай США-диз финин кьадагьадин серенжемдикай я.

Байдена велк Псакиди малумарнавай фикир “Лента.ру” сайтди раижзава. Адан гафаралди, Байдена Трампа а кьарар кьуватда тваз тадач.

“Здравоохраненидин меслятдалди, администрациядиз и сергьятвилер 26-январдиз кьуватдай вегьедай ниятар авач. Аксина, COVID-19 чуьлунин гьалар явашарунин мураддалди, чаз кьецепатан уьлквейриз фин-хтунин жигьетдай кардик кутунвай кьадагьадин серенжемар авайдалайни мягькемариз кланзава”, - лагьанва Байдена велкди.

Трампа идалай вилик США-диз атунал тайин инсанар патал эцигнавай кьадагьаяр 26-январдила кьуватдай вегьез кланзавайдакай малумарнай.

Биологиядин яракь я лагьана

Украинадин президентдин партиядин патай Верховный Рададин депутат Е. Мошенца коронавирс биологиядин яракьрин жуьрейрикай сад яз хьун мумкин яз гьисабзава. Идакай “Новости” РИА-ди хабар гузва.

Украинадин премьер-министр Д. Шмыгала ихтилатайвал, ругуд жуьредин вакцина маса кьачунин гьакьиндай рахунар кьиле тухузва. Сифте нубатда Китайдин вакцина кьачудайвал я. Идакай ада “Интерфакс-Украина” чешмедиз ихтилатна.

Индияда маса кьачуда

Индиядин гьукумдарри Россиядивай кьанни са МиГ-29 ва цийикьвед 12 Су-30МКИ истребителар маса кьачун кьетланава. “The Times of India” чешмедал асаслу яз, и делилар “Лента.ру” сайтди раижнава.

Индияда талукь арза “Рособоронэкспортдиз” раькурун фикирдиз кьачунва. Кьейдзавайвал, цийи истребителри Индиядин женгинин авиациядин гьалар хьсанардай мумкинвал гуда.

Вагьшидин гьужум

Малайзиядин Саравак штатдин агьалидал вичин кваллин вилик квай гьаятдин патав крокодильди гьужумна. Идакай “Ворнео Post” чешмедиз хабар гузва.

Крокодильди дишегьлидин квалч кьуна. Вагьшидин сарарикай хкат хьувунатлани, квалчел дерин хирер аламукьна.

Идалай вилик Зимбабведа крокодильди гьужумуниқди инсан тахьай мисалнай.

Чин гьазурайди - Куругьли ФЕРЗАЛИЕВ

Кьез чидани?

Медицинадин ярж

Гьуьлягь вучиз медицинадин ярж яз гьисабзаватла, гзафбуруз итижлу хьун мумкин я. Гьакьикьатдани, гьуьлягьдин шикилдихь галаз алакьалу медицинадин яржар гзаф ава. Мисал яз, кьадим грекдин римлуьрин мифологияда медицинадин гьуьц яз гьисабзавай Эскулапан (Асклепий) руш Гигияди (Гигея) шикилда са гьиле фейжан кьунва, муькуь гьиле - гьуьлягь. Итижлу делил я, инсаниятди геьеншдиз ишлемишзавай “гигиена” гафунин менсеб Гигиядин тварцихь галаз алакьалу я.

Алай девирда медицинадин ярж яз гьисабзавай фейжанни гьуьлягь XVI асирдиз Европада алим ва духтур Парацельс себеб яз арадал атана. XVIII асир-

понедельник, 25 января

РГВК
06:50 «Заряжайся!» 0+
07:00 Время новостей Дагестана. Итоги
08:15 «Здравствуй, мир!» 0+
08:55 Д/с «Русский музей детям» 20 с. 0+

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро». (12+).
09.00 Новости. (16+).
09.25 «Доброе утро». (12+).
09.50 «Жить здорово!» (16+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Магудере» на агульском языке
14:30,21.05 Местное время Вести Дагестан
17:15 Республика
17.35 К 100 летию образования ДАССР

НТВ

04.35 Т/с «Пасечник». (16+).
08.00 «Сегодня».
08.25 Т/с «Морские дьяволы. Смерч». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 «6 кадров». (16+).
06.50 «По делам несовершеннолетних». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение».
08.10 Х/ф «Дети понедельника». (16+).

ЗВЕЗДА

06.00 «Сегодня утром».
08.00 Новости дня.
08.20 Х/ф «Неполимидий».
09.50,10.05,13.15 Т/с «Отдел С.С.С.Р., 1-4 с.

вторник, 26 января

РГВК
06:50 «Заряжайся!» 0+
07:00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на табасаранском языке «Мил»

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро». (12+).
09.00 Новости. (16+).
09.25 «Доброе утро». (12+).
09.50 «Жить здорово!» (16+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Турчидаг» на агульском языке
14:30,21.05 Местное время Вести Дагестан
17:15 Актуальное интервью ДАССР

НТВ

04.35 Т/с «Пасечник». (16+).
08.00 «Сегодня».
08.25 Т/с «Морские дьяволы. Смерч». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 «По делам несовершеннолетних». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение».
08.10 «Доктор И...» (16+).

ЗВЕЗДА

06.00 «Сегодня утром».
08.00 Новости дня.
08.15 Д/с «Сделано в СССР». (6+).

среда, 27 января

РГВК
06:50 «Заряжайся!» 0+
07:00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на лакском языке «Аьрши ва агьлу»

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро». (12+).
09.00 Новости. (16+).
09.25 «Доброе утро». (12+).
09.50 «Жить здорово!» (16+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Шолом» на татском языке
14:30,21.05 Местное время Вести Дагестан
17:15 Освобождение от блокады немецко-фашистских войск г. Ленинград

НТВ

04.30 Т/с «Пасечник». (16+).
08.00 «Сегодня».
08.25 Т/с «Морские дьяволы. Смерч». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 «По делам несовершеннолетних». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение».
08.15 «Доктор И...» (16+).

ЗВЕЗДА

06.00 «Сегодня утром».
08.00 Новости дня.
08.15 Д/с «Сделано в СССР». (6+).

четверг, 28 января

РГВК
06:50 «Заряжайся!» 0+
07:00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на даргинском языке 12+

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро». (12+).
09.00 Новости. (16+).
09.25 «Доброе утро». (12+).
09.50 «Жить здорово!» (16+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Шолтавысы» на ногайском языке
14:30,21.05 Местное время Вести Дагестан
17:15 Республика
17.45 Документальный фильм «Абдурахман Даниялов»

НТВ

04.30 Т/с «Пасечник». (16+).
08.00 «Сегодня».
08.25 Т/с «Морские дьяволы. Смерч». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 «По делам несовершеннолетних». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение».
08.10 «Доктор И...» (16+).

ЗВЕЗДА

06.00 «Сегодня утром».
08.00 Новости дня.
8.15 Д/с «Сделано в СССР»

пятница, 29 января

РГВК
06:45 «Заряжайся!» 0+
07:00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на аварском языке 12+

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро». (12+).
09.00 Новости. (16+).
09.25 «Доброе утро». (12+).
09.50 «Жить здорово!» (16+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Очар» на кумыкском языке
14:30,21.05 Местное время Вести Дагестан
17:15 Духовная жизнь
17.35 Концерт

НТВ

04.30 Т/с «Пасечник». (16+).
08.00 «Сегодня».
08.25 Т/с «Морские дьяволы. Смерч». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 «6 кадров». (16+).
06.35 «По делам несовершеннолетних». (16+).
08.10 «Давай разведемся!» (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение».
08.10 Х/ф «Комиссарша».
11.30 «События».
11.50 Х/ф «Комиссарша».
14.30 «События».

ЗВЕЗДА

6.05 Д/с «Сделано в СССР»
06.20 Д/ф «Легенды госбезопасности». (16+).
07.20 Х/ф «Аллего с огнем». (12+).

суббота, 30 января

РГВК
07:00,08.30,16.30 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на кумыкском языке 12+

ПЕРВЫЙ

06.00 «Доброе утро». Суббота. (6+).
09.00 «Умницы и умники».
09.45 «Слово пастыря».

РОССИЯ 1

05.00 «Утро России». Суббота.
08.00 «Вести». Местное время.
08.20 Местное время. Суббота.

НТВ

04.40 «ЧП. Расследование».
05.05 Х/ф «Выйти замуж за генерала». (16+).
07.20 «Смотр».

ДОМАШНИЙ

06.30 «6 кадров». (16+).
06.35 Х/ф «Кубанские казаки». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 Х/ф «Без срока давности». (12+).
07.50 «Православная энциклопедия». (6+).

ЗВЕЗДА

05.55 Х/ф «Кольцо из Амстердама». (12+).
07.30 Х/ф «Золотой гусь».
08.00 Новости дня.

воскресенье, 31 января

РГВК
07:00 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+

ПЕРВЫЙ

05.00,6.10 Т/с «Личные обстоятельства». (16+).
06.00,10.00 Новости. (16+).
06.55 «Играй, гармонь любимая!» (12+).

РОССИЯ 1

04.25 Х/ф «Только любовь». (12+).
06.00 Х/ф «Два билета в Венецию». (12+).

НТВ

05.00 Х/ф «Взлом». (16+).
07.00 «Центральное телевидение». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 «6 кадров». (16+).
07.00 «Пять ужинов». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

05.40 Комедия «Семь невест ефрейтора Збруева».
07.30 «Фактор жизни».

ЗВЕЗДА

5.50 Х/ф «С Дона выдачи нет»
07.25 Х/ф «Пираты XX века». (12+).

КУЛЬТУРА с 25 по 31 ЯНВАРЯ

ПОНЕДЕЛЬНИК
06.30,07.00,07.30,10.00,15.00,19.30
Новости культуры
06.35 «Пешком...» Москва студенческая

СРЕДА

06.30,07.00,07.30,10.00,15.00,19.30
Новости культуры
06.35 «Пешком...» Ф. Айвазовского.

ЧЕТВЕРГ

06.30,07.00,07.30,10.00,15.00,19.30
Новости культуры
06.35 «Пешком...» Москва армянская

ПЯТНИЦА

06.30,07.00,07.30,10.00,15.00,19.30
Новости культуры
06.35 «Пешком...» Москва сегодняшняя

СУББОТА

06.30 Илья Эренбург «Молитва о России».
08.15 Х/ф «Сын».

ВОСКРЕСЕНЬЕ

06.30 М/ф «Маули».
08.15 Х/ф «Сын».

РАДИО

ПОНЕДЕЛЬНИК
11.10. Вести «Дагестан»
11.30. Радиотамаша
ВТОРНИК
11.10. Вести «Дагестан»
11.30. «Актуально».

Программа гъзаурайди - Н.ВЕЛИБЕГОВА

Дин

Вири инсаниятдиз чешнелу ксар

Ямин МЕГЪАМЕДОВ,
диндин рекъый алим

(Эвел - 2020-йисан 44-52, 2021-йисан 1-2-нумрайра)

Умар халифадин

(Аллагъ рази хурай вичелай)

гафар (ва насибатар)

4. Са сеферда Умар халифади (Аллагъ рази хурай вичелай) инсанриз ихтин насибатар гана: "Гъакъикъатда, Аллагъ-Таалади квез мисалар гъанва ва (баян гана) Калам агакъарнава кеве - риклерал чан гьидай. Гъакъикъатда, риклер - хурара авай мейитар (къенвайбур) я, та абурал Аллагъди чан гьидалди. Дугъриданни, адалатдиз (дубъзвиллиз) лишанар ва ишараяр ава. Лишанар лагъайтла, ягъ-намус, мердвал (жумартлувал), регъятвал ва хуьтуьлвал я. Ишараяр - регъимлувал! Аллагъди гъар са кардиз ракларар авунва ва ахъайиз регъят хун патал куьлегарни. Адалатдин раклар ибрет къачун я, адан куьле - загъидвал. Ибрет къачун къенвайбур риклер гъана, (жуван) риклер къиникъ гъун ва адаз гъазурвал акун я, диндар амал ийиз! Загъидвал гъар садавай (нин гъиле ви гъахъ аватла) жуван гъахъ (пай) къахчун ва жуван гъар садаз (нихъ а карда гъахъ аватла) гъахъ ада авун (къилиз акъудун) я. Мадни, загъидвиллин шартларикай сад - и карда садахъ галазни ялтахвал тавун я.

Жуваз бес тир къадардал рази хуьхъ, вучиз лагъайтла, низ "бес къадар" бес жезвачтла, адаз са шейиникайни куьмек жедач! Гъакъикъатда, зун (халифа яз эй, муьминар) куь ва Аллагъдин арада ава, зини Адан арада садни авач. Гъакъикъатда, Аллагъди заз Адакай (мазлумрин) дуьа къакуьдун (яни, зун, халифа яз, за сада-садаз зулум ихтиярар тагун, гуьгъуьнлай низ зулум хъанатла ада, Аллагъдиз дуьа тийидайвал...) важиблу авунва. Гъавилай, куьне куь шикаятар чав агакъара, эгер чав агакъариз тахъайтла, чи жавабдар ксарив агакъара. Абуру чав ахгакъарда, чнани адан гъахъ дуьз хъийида, са азиятни авачиз" (Тарих-атл- Табарий).

5. Сагъид ибн Мусайиб табиийди (табиий-асгъабрилай гуьгъуьнлиз атай несил я) лугъузва: Умар халифади (Аллагъ рази хурай вичелай) инсанриз цемумъжуд келима тайинарна, чебни вири камаллу гафар я! Ада лагъана:

Ваз писвал авур (жаза гайи) касдиз ви патай виридалайни дуьз жаза-вуна адан гъакъиндай Аллагъдиз итла-атлувална, Ада лагъай эмир къилиз акъудун я!

Вуна ви (мусурман) стхадин кар (гаф) хъсан (дуьз) яз гъисаба, та вав адан патай вал гъалибвал къачудай (ви фикир дегишдай субут) кар агакъадалди!

Вуна ви мусурман стхадай акъатнавай гаф чуруди (писди) яз гъисабмир, эгер ваз адан гафуниз хийирдин мана гудай мумкинвал жагъиз хъийитла!

Ни вичи вич туьгъмет алай кардик кутуртла (ни вичиз туьгъмет къведайвал авуртла), къуй ада вичикай пис фикир авур кас айиб тавурай!

Диндин месэлайриз талукъ суалар пайда хъайитла, ватцапдин 8-989-653-42-35 нумрадиз кхъихъ.

Ни адан сир чуьнуьх (чин) авуртла, хъсанвал адан гъиле жеда!

Вун керчек стхаяр хъагъиз, абурун къаюмвиллик яшамии жез алахъ, дугъриданни, абур гуьрчегвал (зинет) я хъсан (асант) гъалда, ва къуват (куьмек) я четин гъалда!

Керчеквализ алахъ - гъатта вун сада рекъиз хъийитлани.

Жуваз талукъ тушир кардив эгечмир!

Тахъанвай крарикай вуна хабарар къамир, дугъриданни, хъана алатнавай крара машгъудай себеб ава тахъанвай крарикай!

Ваз агалкъун хъана клан тийизвай касдивай игътияж авай кар гъич садрани тлаабмир!

Таб къинерин гъакъиндай вуна къайгъусузвал ийимир (таб къинер къамир) - Аллагъди вун телефда!

Зулумкаррихъ (чуру ксарихъ) галаз дуствал хуьмир - абурвай ваз чуру амал ийиз чир жеда.

Вун ви душмандивай яргъа хуьхъ!

Мукъаят хуьхъ вун ви дустунални - анжах ихтибарлудалай гъейри, Аллагъдихъай кичледалай гъейри ихтибарлу кас авач!

Сураин патав (сурар акурла ибрет къачу) кичле хуьхъ!

Умунвал (агъузвал) ая тлеат ийидайла!

(Кевиз) хуьхъ жуьв гунагъ авуникай!

Мешивера (меслят) ая ви карда Аллагъдихъай кичлебурухъ галаз. Аллагъ-Таалади лугъузва (35-сура, 28-аят, мана): "Гъакъикъатда, Аллагъдихъай Адан бендейрикай анжах алимриз (шариатдин чирвилер авай ксариз) кичлеза". (Канз-уль-Уммал).

6. Мадни Умар халифади (Аллагъ рази хурай вичелай) лагъана: "Куьне Къуръан чира - куь твар адалди хкаж (машгъур) жеда ва (куьне) адал амал ая - куьн Къуръан-эгълийрикай жеда. Балкланар хуьз вердишара абур ва (квез) чмерукдай ягъиз чира, кивачел алукина къекуьгъ, сивак ишлемиша, дуьньядин няметрикай загъидвал ая, куьн аджамрин ахлакърикай яргъаз хуьхъ, такабурулу зулумкаррин къвалав хуникай ва ички алай суфрадихъ ацукъуникайни яргъа хуьхъ. Яргъа хуьхъ (куьн) гъамамдиз (ва гъажетханадиз) "юквалалай агъуз къецил яз" финикай ва куь папариз гъамамдиз атун патал эверуникай - дугъриданни, а кар гъалал туш. Мусурман стхадихъ галаз (рахун тийиз, алакъаяр атлуз) пуд йикъалай артух хъел жедай ихтиярар авач! Вуж суьгъурчидин ва я фалчидин, килгидан патав фейитла ва адахъ инанмишвал авуртла (адан гафарихъ чалахъ хъайитла), дугъриданни, а касди Мугъаммад пайгъамбардиз (къуй Аллагъдин патай салават ва саламар хурай вичиз) авудна ракъурнавай шейинихъ (Къуръандихъ) кафирвалнава!" (Канз-уль-Уммал).

7. Умар халифади (Аллагъ рази хурай вичелай) вичи тайинарнавай къуллугъчийриз ихтин эмирар кхъена ракъурна: "Гъахъ-гъисаб твах сагъ-саламатвиле (хъсан дуланажагъда) - четин гъисаб жедалди (Къияматдин Юкъуз). Гъакъикъатда, ни гъахъ-гъисаб тухвайтла сагъ-саламатвиле, четин гъисаб жедалди, адан кар разивилихъ ва шадвилехъ хкведа. Вуж вичин умуьрдин крари (гъевесри, гунагъ крари) машгъуларайтла, адан кар пашманвилехъ ва гъийифвилехъ хкведа. Гъавилай (вуна) къадагъа авунвай кар акъвазарун патал ваз гузвай насибатар риклер гъаваш". (Канз-уль-Уммал).

(КъатI ама)

Спорт

Аки Абдуризаев риклер хкана

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

Ахцега, 1-нумрадин юкван чирвилерин школадин спортдин цийи майдандал, 17-январдиз футболдай спортдин ветеранрин (40+) арада чехи турнир кьиле фена. Ам Дагъустандин спортдин лайихлу къуллугъчи, вичи яргъал йисара райадминистрациядин спорткомитетдин председателвиле кивалахиз, жегъилрин арада массовый спорт вилик тухвай Аки Абдуризаеван экуь къаматдиз бахшнавай.

Акъажунрин спонсор, вичи Ахцега А.Гъаниеван тварунихъ галай ДЮСШ-дин муаллим ва райондин "Ахцагъ" командадин къилин тренер Камил Гъажиеван гъилик вердишвилер къачур, алай вахтунда Россиядин 1-лигадин "Брянск" командада къугъвазвай бажарагълу футболист, жумарт меценат Мегъамед Алишев тир. Турнир тешкилуни ва кьиле тухунин месэлайра адаз вичин муаллимди, спортдин гъевескарар тир Гъажимурад Парпачева (акъажунрин къилин судьявални гъада авуна), Арсен Асланбегова, Артём Мирзоева ва масабур куьмекна.

Турнирди хуьтуьн и юкъуз (Аллагъдиз шукур, ам рагъ авай гуьлуьшанди хъана ва гъавилай футболдай риклер алай пара ксар киват хъанвай) Ахцега Махачкъаладин "Кавказ", Къурагъ райондин "Къурагъ", гъакI чкадин "Ахцагъ", "Къурукал", "Зрых" командаяр ва къве вишелай артух тамашачияр киватнавай.

Итижлу къугъунрин нетижада гъалибвиллин 1-чка Махачкъаладин "Кавказ" командади къуна. 2 ва 3-чкаяр "Ахцагъ" ва "Къурагъ" командайри пайна. Гъалиб хъайи командайриз махсус кубокар, талукъ тир дережадин медалар ва "УКСМПТИ" МКУ - дин патай дипломар гана. Къугъунра тафаватлу хъайи къилдин спортсменар, алава яз, "Лап хъсан варар хуьдайди", "Лап хъсан бомбардир", "Лап хъсан защитник" - махсус лишанралди къейдна. Турнир агалуниз талукъ мярекатдал рахай ахцегъви Физули Исмаиловани хъсан къугъвай бязи футболистар вичин патай пулдин премийралди гъевесламишна.

Турнирдин иштиракчийриз спортдин су-

вар мубарак авуналди, муниципалитетдин УКСМПТИ-дин векил Айвар Насирова райондин кьиле авай ксарин патай и турнирди кьил кутунвай ва спонсорвал авунвай ватанперес хва Мегъамед Алишевал, акъажунрин вири иштиракчийриз чухсагъул малумарна. Вич Москвада яшамии жезватлани, хайи ватандихъ рикI кузвай Мегъамед Алишеван, эхиримжи вахтунда районда спорт, кьилди къачуртла, футбол вилик тухуниз къетлен фикир гуналди, Ахцега, Хуьруьга, Цуругъа, Смугъула, Луткуна футболдин вижевай майданар арадал атун патал

еке зегъметар чуьгъазвай регъбер Осман Абдулкеримован тварарихъ хуш келимаяр Ахцега ДЮСШ-дин тренер, РД-дин ФК-дин лайихлу работник Фейруз Садыхова ва рахай маса юлдашрини лагъана. Вичин нубатда турнирдин "себебар", рагъметлу А.Б. Абдуризаеван хва Рауфа рагъметлу бубадин гуьрметдай районда спортдин сувар тешкилай ва турнирда иштираккай вирибуруз риклин сидкъидай сагърай лагъана.

Эхирдай чна Къурагъ райадминистрацияда спортдин ва жегъилрин сиясатдин рекъый отделдин начальник, "Къурагъ" командадин векил, виликдай волейболдай Дагъустандин хъагъай командадин член Рамиз Рамазанован фикирни чирна.

- Ахцега чаз гъамиша гъар са карда чешне тир, гилани гъакI я. Спортдикай рахайтла, ина жегъилар спортдал желбун патал девирдин истемешунрив къур хъсан шартлар, дуьз рехъ къалуриз алакъдай спортдин ветеранар, рикI-руьгъ авай аялар, спортдин месэлайриз къетлен дикъет гузвай регъберар ва Мегъамед Алишев хътин ватанперес рухваря ава, абур сагърай! ГъакI тирвилляй 2020-йисус «Ахцагъ» командади (тренер - К.Гъажиев) Дагъустандин гъевескаррин ЛФЛ лигада 16 командадин арада - 6 республикадин чемпионатда ветеранрин дестедин 10 командадин арада 5-чкаяр къуна. Хуьруьн чкадин командадиз ибур пис нетижаяр туш, - къейдна спортдин тежрибалу ветеранди.

Спортдин сувариз элкъвей турнир, адан иштираккай мугъманпересвиллин къануналди къунагъламишуналди ва разивилелди рекъе хтуналди яргъалди риклер аламуькдайдихъ хъана.

"Лезги газетда" диндин пак кхъинар жезва. Гъавилай ам чиркин чкайрал гадарун къадагъа я.

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин информатизациядин, алакьадин ва массовый коммуникациярин министерство

367018, Махачкьала, Насрутдинован пр., 1 "а"

КЪИЛИН РЕДАКТОР
М. И. ИБРАГЪИМОВ

(+78722) 66-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КЪИЛИН РЕДАКТОРДИН
ЗАМЕСТИТЕЛЬ

К. Н. ФЕРЗАЛИЕВ

66-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ

Ш. Ш. ШИХМУРАДОВ

66-02-81

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН
Н. М. ИБРАГЪИМОВ

66-00-59

ЭКОНОМИКАДИН

Ж. М. САИДОВА

66-00-63

КУЛЬТУРАДИН

Д. Б. БЕЙБАЛАЕВ

66-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН

М. А. ЖАЛИЛОВ

66-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН

Р. С. РАМАЛДАНОВА

66-00-57

БУХГАЛТЕРИЯ

66-00-62

КАССА

66-00-56

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР

М. МАГЪАМДАЛИЕВА

ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ

Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

Газет йиса 52 сеферда акъатзава
Газет алакьадин, информационный техноло-
гийрин ва массовый коммуникациярин хиле
гуьзчивал авунин рекъай Федеральний кьул-
лугьдин Дагъустан Республикада авай Управ-
лениди 2019-йисан 22-апрелдиз регистра-
ция авуна.

Регистрациядин нумра ПИ № ТУ 05-00420
Макъалаяр редакцияди туькьур хъийизва.
Макъалайриз рецензияр гузвач ва абур эл-
къвена вахъузвач. Редакциядинни макъалай-
рин авторрин фикрар сад тахун мумкин я.
Газетда чп авун патал теклифнавай матери-
алра гъанвай делилрин дуьзвиллин ва керчек-
виллин патахтай жавабдарвал авторрин чпин
хиве гъатзава.

РЕДАКЦИЯДИН ВА
ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:

367018, Махачкьала, Насрутдинован
проспект, 1 "а". Печатдин кьвал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - ПП200

Зур йисан - ПП171

Чп ийиз вахъудай вахт - 21.00

Чп ийиз вахкана - 17.00

Газет "Издательство" "Лотос"
ООО-дин типографияда чпана.

367000, Махачкьала,
Пушкинан куьче, 6.

Тираж 6705

Г - И лишандик квай материалар
гъакьидихъ чпавайбуру я.
12+ - Икъван яшар хъанвайбуру кьелрай

НАШИ РЕКВИЗИТЫ:

ГБУ "Редакция республиканской газеты
"Лезги газет"

УФК по РД
Отделение - НБ РД г.Махачкала
БНК - 048209001
ИНН - 0561051314/КПП - 057101001
Р/Сч - 40601810100001000001
Л/Сч - 20036 Ш60090

Цай кьунин нетижада

Алатай гьафтедин эхирра Махачкьалада са мертебадин кьвали цай кьунин нетижада кьуд кас телеф хьана. ТАСС-ди хабар гузвайвал, абурукай сад-жегьил дишегьли, пуд аялар тир.

Мусибатдин вакъиа меркездин Нурудилован тварунихъ галай куьчеда арадал атана. РД-дин МЧС-дин делилралди, цун есирда 20 квадратдин метр майдан авай. Цайяр хкадардай кьуллугъчияр гьикьван чалишмиш хьанатлани, нетижа писди хьана. Пуд кас чкадал телеф хьана. Са аялди республикадин клиникадин азарханада чан гана, духтуривай адаз куьмекиз хьанач.

Дагъустандин Кылин вези-фаяр вахтуналди тамамарзавай

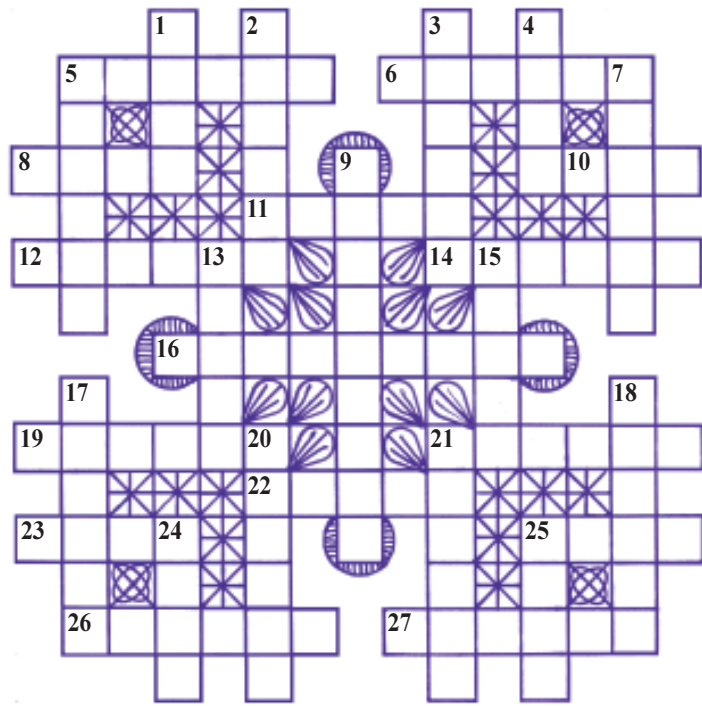
Сергей Меликован тапшуругь-далди, телеф хъайибурун мукь-вабуруз вири жуьредин куьме-кар гуда.

Цай кьелай кьунатла тамам-диз тайин хъанвач. Арадал атай вакъиадин гьакьиндай силсидин органри уголовный дело кьарагьарнава. Силсичийрин фикрдалди, цай кьунин себеб-рикай сад кьвализ экв гъанвай шнурар кьайдадик тахун я.

Играми газет кьелзавайбуру! Республикада жуьреба-жуьре себебралди цайяр кьазвай дуь-шуьшар тлимил туш. Гъавилляй мукъаятвал хвена кьанда. Куь квалера газдихъ, экверихъ галаз алакьалу кьвалахар кьиле туху-дайла пешекараж желб ая.

Кроссворд

Туькьурайди - Салигь ИБРАГЪИМОВ

ДУЪЗ ЦАРАРА: 5. Лезги календарда са вьаде. 6. Рагьметлу А. Сайдумован хайи хуьр. 8. "Къуьзуь" гафунин синоним. 10. Са затлунин экуьнин тав. 11. Алцумунин кьадаар. 12. Некьедин тлан. 14. Эдеблу, мешребулу. 16. "Зи патай ваз минет я" манадин гаф. 19. Аллагьдинни инсанрин арада авай векил. 21. Царцар гудай, шир ягъай хьтин. 22. Усал балкьан. 23. Сулейман-Стальский райондин са хуьр. 25. Хъи-цкььдин баглах. 26. Къене як авай рад. 27. Цай арадал гьидай кьван.

ТИК ЦАРАРА: 1. Гъери квай, хъуцур квай. 2. Балугьар кьадай артель. 3. Йикъан са вьаде. 4. Кьарабрал жеда. 5. Балкьандин тумуникай пурар кутлуннавай еб. 7. Аскердин пальто. 9. Вагьши гъайван. 13. Гергебил районда са хуьр. 15. Са гъвечи туьквендин кьвал. 17. Мегьарамдухуьруьн райондин са хуьр. 18. Кицин, кьушарин кек. 20. Л. Толстойн повесть. 21. Нур. 24. Некьедин продукт. 25. Гъвечи хенжел.

Махачкьалада яшамаш жезвай Гьасен Балатова, Жабир Азаева, маса хуьруьнвийрини машгур шайр, публицист, кьурушви хва
Нариман КЪАРИБОВ
рагьметдиз финихъ галаз алакьалу яз адан хизанриз, мукьва-кьилийриз башсагьлугьвал гузва.

Цийи Кьурушдал яшамаш жезвай Хидиров Шагьназаран хизанри шайр ва мухбир, гуьрметлу инсан
Нариман КЪАРИБОВ
рагьметдиз финихъ галаз алакьалу яз адан хизанриз, вири багьрийриз башсагьлугьвал гузва.

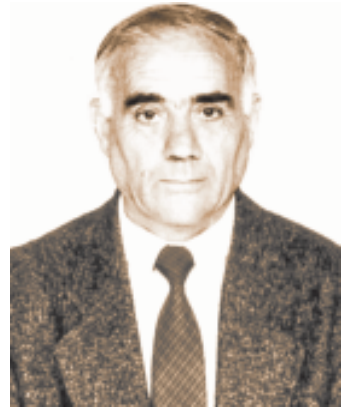
Культурадин "Кьуруш" центради машгур шайр, публицист
Нариман КЪАРИБОВ
рагьметдиз финихъ галаз алакьалу яз адан хизанриз, вири мукьва-кьилийриз башсагьлугьвал гузва.

Культурадин "Кьуруш" центради РФ-дин лайихлу энергетик
Садьяр КЪАРИБОВ
рагьметдиз финихъ галаз алакьалу яз Мегьамдаров Нуралидиз ва вири мукьва-кьилийриз башсагьлугьвал гузва.

Культурадин "Кьуруш" центради Балаев Гьасеназ халадин хва, Ханбабаевриз стха
КАМАЛ
рагьметдиз финихъ галаз алакьалу яз башсагьлугьвал гузва.

Культурадин "Кьуруш" центради уьмуьрдин юлдаш
ЖАВАГЪИР
рагьметдиз финихъ галаз алакьалу яз Вердиев Шакираз, стха Загьираз ва вири багьрийриз башсагьлугьвал гузва.

Н.А. Къарибов

И йикъара лезги публицистикадинни эдебиятдин векилрив чьехи магьрумвал агакьна. Яргьалди члугур залан азардикди твар-ван авай журналист, публицист ва шайр, РД-дин культурадин лайихлу работник Нариман Алибегович Къарибов рагьметдиз фена.

Н.А.Къарибов 1939-йисуз Докъузпара райондин Кьурушрин хуьре дидедиз хьана.

Юкъван мектеб акьалтларна, ада Ватандин сергьят хуьдай частара кьуллугьна. Азербайжандин госуниверситетдин журналистикадин факультет акьалтларайдалай кьулухъ ада вичин рехъ сифте Цийи Кьурушрин совхоздин, ахпа Хасавюртдин, Избербашдин, Дербентдин шегьерин газетрихъ галаз алакьалу авуна.

Хейлин йисара адакай "Лезги газетдин" хуси мухбир хьана. Адан зегьмет "РД-дин культурадин лайихлу работник" лагъай гьуьрметдин твар гуналди кьейдна.

Шайр яз, Н.Къарибован лезги ва урус члаларал чапдай акъатнавай "Аманат", "Зи ачух рикл",

"ЛЕЗГИ ГАЗЕТДИН" редакциядин коллектив.

М.Т. Гьасанов

Цийи йисан вилик квай йикъара, 91 йисан яшда аваз, яргьалди члугур залан азардилай гуьгуьнлиз зегьметдин ветеран, лайихлу тербиячи ва муаллим, халкьдин образованидин тешкилатчи Музафар Теймуршагьович Гьасанов рагьметдиз фена.

М.Т.Гьасанов 1930-йисан октябрдиз Докъузпара райондин Чахчарин хуьре, муаллимдин хизанда дидедиз хьана. Вичин буба Гьасанов Теймуршагьа хьиз, ада ни вичин вири уьмуьр халкьдин аялриз чирвилер ва тербия гуниз бахшна. 1955-йисуз Махачкьалада Стал Сулейманан тварунихъ галай пединститут акьалтларайдалай гуьгуьнлиз Музафар Теймуршагьовича Хив райондин Цналрин хуьре школадин завучвиле, ахпа директорвиле кьвалахна. Адалай кьулухъ Мегьарамдухуьруьн райондин Хьартас-Къазмайрин, Оружбайрин, Бут-Къазмайрин юкъван школайриз регьбервал гана.

1979-йисуз Музафар Гьасанов Цийихуьруьн советдин председателвиле хьана. Аник 4 хуьр акатзавай. Ина Музафар муаллимди 1985-йисалди кьвалахна. Вичин вири чирвилер ва алакьунар ада Цийихуьруьн ва аник акатзавай хуьреринни агьалийрин агьваллувал, дуланажагьдин шартлар хьсан хуьнлиз бахшна. Адан девирда сифте яз Цийихуьруьн агьалияр тьебии газдалди таъминарна.

Вахт кутьягъ хъайила, Музафар Теймуршагьович мад вичин муаллимвиле пешедал хтана, Цийихуьруьн юкъван школада

лезги ва урус члаларин муаллимвиле кьвалахна. И кар ада вич пенсиядиз экъечдалди давамарна.

Музафар муаллимди тарсгайи гзаф аялрикай неинки хуьре, районда, республикада, гьакь гзаф масанрани руководство гудай регьберар, тешкилатчияр хьанва.

Вичин вири уьмуьрда ада республикадин "Лезги газетдихъ", районрин газетрихъ ва милли члаларал акъатзавай журналрихъ галаз сих алакьа хвена. Ам гьакьван чешнелу ва тербиялу мухбир яз Кьиблепатаан Дагъустанда машгур хьана.

Зегьметда кьазанмишай агалкьунрай Музафар Гьасановаз госуарстводин ва ведомствойрин хейлин шабагьар, кьиметлу пишкешар гана.

Гъайиф, гьуьрметлу инсан, чьехи хизандин кьил чи арадай акъатна. Чна адан хизанриз, мукьва-кьилийриз, чидай вирибуруз башсагьлугьвал гузва. Музафар Теймуршагьович Гьасанован экуь кьамат чи рикелай садрани алатдач.

Хуьруьнвийр, санал кьвалахай юлдашар, дуьстарин десте.

"ЛГ"-дин 2-нумрадиз акъатай кроссворддин жавабар:

ДУЪЗ ЦАРАРА: 2. Витрина. 6. Зирба. 7. Нубат. 8. Зарбачи. 11. Гилс. 13. Кагьу. 15. Океан. 16. Суфра. 18. "Шул". 20. Емиш. 22. Яргьивал. 24. Тегьри. 25. Эрик. 26. Нагьакьан...

ТИК ЦАРАРА: 1. Зилчи. 2. Варз. 3. Регьбер. 4. "Анжи". 5. Пачагь. 9. Агьлабар. 10. Чахутка. 11. Гимиш. 12. Секуьл. 13. Куьрпе. 14. Угьраш. 17. Спичка. 19. Туьрез. 21. Испик. 22. Якъин. 23. Лезн.